İLHAN ARSEL'İN ESERLERİ - 22

İlhan Arsel

ŞERİAT VE EŞİTSİZLİK

KAYNAK YAYINLARI

İlhan Arsel

ŞERİAT VE EŞİTSİZLİK

© Bu kitabın yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir.

Birinci Basım: Şubat 2006
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Baskı: Arı Matbaası

ISBN: 975-343-439-1

KAYNAK YAYINLARI: 436

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA
TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3
34430 Galatasaray-İstanbul
web adresi: www.kaynakyayinlari.com
e-posta: iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: (0212) 252 21 56-99 Faks: (0212) 249 28 92

İlhan Arsel

ŞERİAT VE EŞİTSİZLİK

İÇİNDEKİLER

MUHAMMED'İN TANRI'SI, HER NE KADAR EŞİTLİKTEN SÖZ EDERSE DE, EŞİTSİZLİĞİ ASIL BİLİR: İNSANLARI VE HER ŞEYİ EŞİTSİZLİK ESASINA GÖRE YARATMIŞTIR 13

I) İslamm "Eşitlik" Dini Olduğunu Savunanların Gerçeklere Ters Düşen Gerekçeleri 13

II) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, "Eşitlik" Denen Şeyi Sakıncalı, "Eşitsizliği" İse Doğal Saymış, Yeryüzü Düzeninin Ancak Eşitsizlik Sayesinde Sağlanabileceğine İnanmıştır 17

III) Muhammed'in Tanrısı, Eşitsizlik Esasına Dayalı Düzeni "Doğal" Bilip Sürdürmeyi, Kendi Yüceliği Bakımından Övünme Vesilesi Yapar 18

MUHAMMED'İN "TANRI'DAN VAHİY GELDİ" DİYEREK YERLEŞTİRDİĞİ HÜKÜMLERE DAYALI EŞİTSİZLİKLER 24

I) Hukuksal Eşitsizlikler: "Özgürlük" ve "Kölelik" 24

II) Irk ve Soy Farkından Doğma Eşitsizlikler 24

A) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı Arapları, İbrahim'in Oğlu İsmail Nesli (Kuşağı) Olarak Üstün Kılmıştır 25

B) Muhammed İsmail Neslinden Gelenlerin "Köle Edinilemeyeceklerini" Söyler ve Bu Soydan Olan Kölelerin Azat Edilmelerini Emreder 27

C) Muhammed'e Göre Araplar, Bütün Soylar İçerisinde En Üstün Olanıdır; Araplar Arasında da Kureyş ve Kureyş İçerisinde Kendi Mensup Bulunduğu Haşimî Ailesi En Üstündür 28

D) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, Arapları Şereflendirmek ve Arap Olmayanlara Üstün Kılmak İçin Kur'an'ı Arapça Olarak Araplara Göndermiş, "Araplık" ile "Müslümanlığı" Ayniyet Halinde Tutmuş ve Arap Irkının Üstünlüğünü Kabul Etmeyenleri Müslüman Saymayacağını Bildirmiştir 30

E) Muhammed, Bir Yandan Arap Irkını Diğer Irklara Üstün Sayarken, Diğer Yandan Arap Olmayan Müslüman Toplumları da "Üstünlük" ve "Aşağılık" Esasına Göre Derecelendirir 33

F) Muhammed'e Göre "Irk ve Soy" Cihetinden Şerefli Olmak Her Şeyden Önemli Bir Şeydir 34

G) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, "Kirli, Kara Renkli ve Bozuk Ciltli" Olarak Yarattığı İnsanları Aşağılık Kılmıştır 37

III) Din ve İnanç Farkından Doğma Eşitsizlikler 45

IV) Muhammed'in Söylemesine Göre İslam "En Üstün" ve "Tek Gerçek Din" Niteliğinde Olup İslamdan Gayrı Dinlerin Hepsi "Sapıklık" Sayılmalıdır 46

A) "Kâfirler" (Müslüman Olmayanlar) Arasındaki Eşitsizlikler: Müşrikler (Putperestler) ve Ehl-i Kitap (Kitaplılar) 46

V) Müslümanlar Arası Eşitsizlikler 47

A) Cinsiyet Esasına Dayalı Eşitsizlikler 48

B) Meslek Esasına Dayalı Eşitsizlikler 49

C) Rızık ve Servet Esasına Dayalı Eşitsizlikler 49

VI) İnsanlara Rızk ve Servet Eşitsizliğini Kabul Ettirmenin Diğer Bir Yolu: Cennet Vaatleri 64

VII) Servet Eşitsizliğini Sürdürmenin Pratik Yolu: Varlıklı Sınıfı, Yoksullara "Sadaka ve Zekât" Vermeye Zorlayıp Yoksul Sınıfların Başkaldırmalarını Önlemek 66

VIII) Yoksulluğu *"Fazilet"* ve Zenginliği *"Müsibet"*miş Gibi Göstermek Suretiyle Muhammed, Güncel Gereksinimler Siyasetini Sürdürür 66

A) Varlıklı Sınıfı Güvenlik ve Huzur İçerisinde Yaşatmanın Sırrı: Yoksullardan Oluşan Çoğunluğa, Rızk Azlığını "Tanrısal", "Doğal" ve "Fazilet" Şeklinde Tanımlamak 67

B) Muhammed "Dünya Varlığı Kötüdür, Yoksulluk Fazilettir" Diye Konuşmakla Beraber, Kendisine Yararlı Olacağını Bildiği Kişileri (Örneğin "Müellefetü'l-Kulub"u) Varlık Sahibi Kılmaktan Geri Kalmaz 70

IX) Varlıklı Sınıfı, Yoksullar Çoğunluğunun Hasedinden ve Saldırısından Koruyup Güvenlik ve Huzur İçinde Yaşatma Siyasetinin Bir Başka Uygulanış Şekli: "Sadaka ve Zekât Sistemi" 72

A) Varlıksız Sınıfın Açlıktan Ölmeyecek Durumda Kalmasını Sağlamak Suretiyle Varlıklı Sınıfı Huzur İçinde Tutma Siyaseti 73

SUNUŞ

Prof. İlhan Arsel bu kitabında, İslam dininin esas itibarıyla "eşitlik" dini olduğunu, her hususta eşitlik esasına dayalı bulunduğunu, insanlar arasında ayrıcalık yaratmadığını, ümmetleri (kavimleri ve milletleri) birbirlerinden üstün kılmadığını iddia eden ve bu iddialarını özellikle Kur'an'ın Hucurât ve Nisâ surelerindeki ayetlere dayandırarak örnekler veren İslamcılara şu yanıtı veriyor: "Kuşkusuz ki, bu tür hükümleri ve örnekleri üstünkörü okumakla yetinecek olursak, İslamda eşitlik ilkesinin var olduğunu sanırız. Fakat bunları dikkatlice inceleyecek ve bu arada eşitliği kökünden yok eden diğer hükümlere göz atacak olursak, Muhammed'in tanımladığı Tanrı'nın, insanlar arasında eşitlik yaratmayı aklından bile geçirmediğini görürüz. Aksine, eşitsizliği doğal bilmiş ve eşitsiz bir düzen yaratmayı kendisi bakımından övünülecek bir şey saymıştır."

Şeriatın "eşitsizlik" esasına dayandığını ileri süren Arsel, konuyu bizzat Kur'an'dan aldığı ayetler ve hadisler ışığında incelemektedir.

İlhan Arsel'in çahşmasının bu konuda yeni bir tartışmayı başlatacağı; tezlerin, analizlerin ve fikirlerin zenginleşmesine ve olgunlaşmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle *Şeriat ve Eşitsizlik* adlı kitabı sunuyoruz.

Kaynak Yayınları

"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin..."
(Nisâ Suresi, ayet 32)

"Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel nîmetlerden... sarfeden kimseyi misal gösterir: Hiç bunlar eşit olur mu?..."
(Nahl Suresi, ayet 75)

"Allah'ın, kimini kimine üstün kılmasından ötürü... erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler"
(Nisâ Suresi, ayet 34)

"Erkeklerin (kadınlardan) bir üstün dereceleri vardır"
(Bakara Suresi, ayet 228)

"Allah rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur..."
(Nahl Suresi, ayet 71)

"Dünya hayatındaki (rızık ve) geçimlerini aralarında böldük ve bazılarını bazılarına üstün kıldık, ki bazıları bazılarına hizmet etmekle âlem düzen bula..."
(Zuhruf Suresi, ayet 32)

"Eğer Allah, bütün kullarına bol rızık verseydi,
yeryüzünde muhakkak ki azgınlık eder, azarlardı.
Ama O, dilediğine, bir ölçüye göre verir"
(Şûrâ Suresi, ayet 27; ayrıca bkz. Şûrâ Suresi, ayet 24-31;
Alak Suresi, ayet 6-7)

"Allah katında din, şüphesiz İslamiyettir... Kim İslâmiyetten
başka bir dine yönelirse onunki kabul edilmeyecektir"
(Âl-i İmrân Suresi, ayet 19-20, 85)

"İşte böylece bütün insanlara tanıklık etmeniz...
için sizi (müslümanları), *o doğru yolun tam ortasında*
giden bir ümmet yapmışızdır"
(Bakara Suresi, ayet 143)

"... Kur'ân, sana da, kavmine de (Arap kavmine)
büyük bir şereftir..."
(Zuhruf Suresi, ayet 44)

MUHAMMED'İN TANRI'SI, HER NE KADAR EŞİTLİKTEN SÖZ EDERSE DE, EŞİTSİZLİĞİ ASIL BİLİR: İNSANLARI VE HER ŞEYİ EŞİTSİZLİK ESASINA GÖRE YARATMIŞTIR

İslamcılar, İslam dininin esas itibarıyla "eşitlik" dini olduğunu, her hususta eşitlik esasına dayalı bulunduğunu, insanlar arasında ayrıcalık yaratmadığını, ümmetleri (kavimleri ve milletleri) birbirlerinden üstün kılmadığını iddia ederler. Ne var ki, bu iddiaları, tıpkı diğer konularda olduğu gibi, gerçeklere ters düşmektedir. Çünkü Muhammed'in tanımladığı Tanrı, her ne kadar eşitlik ilkesine değer verirmiş gibi görünse de, gerçekte yeryüzü düzenini eşitsizlik esasına dayalı olarak kurmuş ve bu arada insanlar arası eşitsizliği, her alanda (sosyal, ekonomik, dinsel vb.) doğal bilmiştir.

I) İslamın "Eşitlik" Dini Olduğunu Savunanların Gerçeklere Ters Düşen Gerekçeleri

İslamın eşitlik dini olduğunu savunanların başvurdukları ilk kaynak Kur'an'dır. İddialarını özellikle Kur'an'm Hucurât ve Nisâ surelerindeki ayetlere dayandırarak örnekler verirler. Derler

ki, bu ayetlerle Tanrı, insanları tek bir kaynaktan (daha doğrusu Âdem ile Havva'dan) yarattığını bildirmiş ve böylece insanların birbirleriyle kardeş olduklarını, birbirlerini iyice tanımaları için onları ümmetlere ayırdığını söylemiştir. Örnek verdikleri Hucurât Suresi'nin ayeti şöyle:

> *"Ey insanlar!.. Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Allah katında en değerliniz, O'ndan en çok korkanımızdır..."* (Hucurât Suresi, ayet 13.)

Bu ayeti öne sürenler, Muhammed'in *"cahiliyye"* diye adlandırdığı İslam öncesi dönemde Arapların belli bir şecereye dayalı olarak övünme geleneğinde bulunduklarını ve işte yukardaki ayetle bu geleneğin ortadan yok edildiğini söylerler.

Nisâ Suresi'ndeki ayete gelince; o da şöyle:

> *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbi'nize hürmetsizlikten sakının."* (Nisâ Suresi, ayet 1.)

Ve bu doğrultuda Tanrı'nın;

> *"İyi biliniz ki Allah yanında en şereflıniz, kendisini fenalıklardan iyi koruyanınızdır"*

diye konuştuğunu eklerler. Ve bu söylediklerini biraz daha pekiştirmek maksadıyla Muhammed'in, Kur'an olmayarak yerleştirdiği hükümlerden (örneğin hadislerden) örnekler verirler. Bunlardan biri, yukarıdaki ayetlerle ilişkili olarak şu olayı içerir: Güya Ashab'dan *Sâbit İbn-i Kays*, bir gün Muhammed'in meclisine varır; oturmak ister, fakat yanına oturmak istediği kişi ona yer vermez. Buna içerleyen Sâbit, *"Ey filan kadının oğlu"* diye ona hakaret eder. Bunu duyan Muhammed;

"Ey Sâbit! Meclistekilerin yüzlerine bak bakalım! Ne görüyorsun?"

der. O da oturanların yüzlerine teker teker bakarak;

"Ak, kara, kırmızı simalar gördüm"

diye yanıt verir. Bunun üzerine Muhammed kendisine şöyle der:

"Ey Sâbit! Sen bunları siyahtır, Araptır; bu beyazdır, Acemdir; diye birbirine tafdil edemezsin (birbirlerine üstün tutamazsın)! *-İnsanlar, dinde salâbetleri* (peklikleri), *takvâda* (din yasaklarına uymada) *metânetleriyle daha faziletlidirler- diyebilirsin"*

[Bu alıntılar için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı*... (Diyanet Yayınları, c.IX, s.212)]

Kuşkusuz ki, bu tür hükümleri ve örnekleri üstünkörü okumakla yetinecek olursak, İslamda eşitlik ilkesinin var olduğunu sanırız. Fakat bunları dikkatlice inceleyecek ve bu arada eşitliği kökünden yok eden diğer hükümlere göz atacak olursak (ki bunları birazdan belirteceğiz), Muhammed'in tanımladığı Tanrı'nın, insanlar arasında eşitlik yaratmayı aklından bile geçirmediğini görürüz. Aksine, eşitsizliği doğal bilmiş ve eşitsiz bir düzen yaratmayı kendisi bakımından övünülecek bir şey saymıştır. Nitekim, başta Kur'an olmak üzere Muhammed'in Kur'an olmayarak yerleştirdiği hükümlerin ve bu hükümlere uygun uygulamaların hemen hepsi, insanlar arası ilişkileri içeren her alanda eşitsizlik yaratan şeylerdir. Bunları birazdan özetleyeceğiz, fakat şimdilik şunu belirtelim ki, eşitlik varmış kanısını yaratmaya yönelik yukardaki hükümler dahi, ne insanlar arası eşitliği ve ne de insan-

lar arası kardeşliği öngören şeylerdir. Bunlar, sadece Tanrı'yı her şeyin yaratıcısı gibi göstermek ve ondan sakınılmak gerektiğini anlatmak amacına dayalı verilerden ibarettir. Nitekim Kur'an'da "İnsanlar arası kardeşlik" duygularını yaratır gibi görünen hükümler, tüm insanları değil fakat sadece Müslümanlar arası ilişkileri kapsar anlamdadır.

Örneğin Hucurât Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeştirler; öyleyse dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin."* (Hucurât Suresi, ayet 10.)

Görüldüğü gibi ayette geçen deyim "mü'minler"dir (yani Müslümanlardır). Müslüman olmayanların "kardeş" sayılmaları şöyle dursun, "müşrik", "münafık", "kâfir" olarak "düşman" bilinmeleri emredilmiştir. Örneğin Tevbe Suresi'nde "müşriklerin" yok edilmeleri emredilmiştir (bkz. Tevbe Suresi, ayet 5); Yahudilerle Hıristiyanların "Kitap ehli" oldukları ve İslama çağrılmaları, girmedikleri takdirde "cizye" (kafa parası) vermeye zorlanmaları, vermedikleri takdirde onlara karşı savaş açılması (öldürülmeleri) hükme bağlanmıştır (örneğin bkz. Tevbe Suresi, ayet 29).

Öte yandan insanları "Bir erkekle bir dişiden" yarattığını söyleyen bir Tanrı'nın, birbirlerini kolayca tanımaları için onları ümmetler ve kabileler haline sokması, soktuktan sonra kimini "Müslüman" kimini de "kâfir" yapması ve sonra birbirleriyle boğazlaştırtması da kardeşlik anlayışı ile bağdaşmayacak şeylerdendir.

II) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, "Eşitlik" Denen Şeyi Sakıncalı, "Eşitsizliği" İse Doğal Saymış, Yeryüzü Düzeninin Ancak Eşitsizlik Sayesinde Sağlanabileceğine İnanmıştır

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, her ne hikmetse, bu yeryüzünü eşitlik üzere yaratmamıştır; aksine eşitsizliğin hüküm sürmesi için yaratmıştır. Daha doğrusu eşitliği sakıncalı bulmuş ve eşitlik var olacak olursa yeryüzü düzeninin bozulacağını düşünmüştür. Bundan dolayıdır ki, insanları farklı yaratılışta (örneğin "imanlı" ya da "imansız", "akıllı" ya da "akılsız", "güzel" ya da "çirkin", "rızkı bol" ya da "rızkı az", "kısır" ya da "bol döl veren", "köle" ya da "hür", vs.) yapmış, farklı ümmetler, farklı kabileler halinde ayırıp farklı ırk ve soylarda, farklı inanç ve dinlerde kılarak bunlar arasında üstünlükler ya da aşağılıklar oluşturmuş, kişiler arasındaki her türlü ilişkiye (örneğin derece, mevki, servet vs.) varıncaya kadar, eşitsizliğin her şeklini uygun bulmuştur. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere Gazalî, *İhyâu ulum'd-Dîn* adlı kitabında şöyle der:

> *"Din yoluna... ancak muayyen kimseler girebilir. Eğer her kes aynı vera[1] yolunu takip etse nizam bozulur; âlem harab olurdu. Çünkü takva ve vera' yolu yalnız ahirette büyük mevki sağlama yoludur. Nitekim dünyâlıkta da herkes üstün mevkiler elde etmek için çalışsa, hepsi birden alelade sanatları terk etseler yine nizam bozulurdu. Düzenin bozulmasiyle dünya da harab olurdu."*[2]

1 "Vera" deyimi "din buyruklarına uymak", "dine bağlılık" anlamlarına gelir.
2 Gazalî, *İhyâu ulum'd-Dîn* (1975), c.II, s.276.

Yine Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, insanlar arasında rızık eşitsizliği yaratmış, kimine az, kimine de bol rızık dağıtmıştır; çünkü eğer rızık eşitliği olacak olursa yeryüzünde azgınlık olacağını düşünmüştür. Bu nedenledir ki, şu tür ayetler indirilmiştir:

> *"Eğer Allah, bütün kullarına bol rızık verseydi, yeryüzünde muhakkak ki azgınlık eder, azarlardı. Ama O, dilediğine, bir ölçüye göre verir."* (Şûrâ Suresi, ayet 27; ayrıca bkz. Şûrâ Suresi, ayet 24-31; Alak Suresi, ayet 6-7.)

Ve işte güya Tanrı, bütün bu eşitsizliklerin bozulmaması ve ebediyetler boyunca sürmesi içind, insanların birbirlerine haset etmemelerini emretmiş ve söyle demiştir:

> *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin..."* (Nisâ Suresi, ayet 32.)

Bu ayetle ilgili olarak şeriatçıların yaptıkları yorumlara göre Tanrı, her kulunun yetenek (kabiliyet) ve çalışmasına göre *"nimetler, nasipler vermiştir"*. Bu itibarla hiç kimse, bir başkasında olana göz dikmemeli, onun hasretini çekmemelidir. İsteyeceği ve hasret beslediği bir şey varsa onu Tanrı'nın lütfundan istemeli ve beklemelidir. İlerdeki sayfalarda bu hususlar üzerinde ayrıca duracağız.

III) Muhammed'in Tanrısı, Eşitsizlik Esasına Dayalı Düzeni "Doğal" Bilip Sürdürmeyi, Kendi Yüceliği Bakımından Övünme Vesilesi Yapar

Biraz önce dediğimiz gibi, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, insanlar ve ümmetler arası eşitsizlik düzeninin sürüp git-

mesi için gerekli her şeyi önceden hazırlamış ve bununla övünmeyi "yüceliği"nin işareti sanmıştır. İnsanlara caiz gördüğü eşitsiz yaşamlardan örnek vererek ululuğunu kanıtlamayı kendi şanından saymıştır. Örneğin insanlar arasında doğal eşitsizlikler yarattığını söyleyerek övünürken şöyle der:

> *"Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel nîmetlerden... sarfeden kimseyi misal gösterir: Hiç bunlar eşit olur mu? Övülmeye lâyık olan Allah'tır."* (Nahl Suresi, ayet 75.)

Görülüyor ki, Muhammed'in Tanrısı, insanlardan bir kısmını *"gücü yetmeyen ve başkasının malı olan"* köle olarak ve bir kısmını da *"güzel nîmetler vererek"* ve *"köle sahibi ederek"* yarattığını söylerken, yani insanları *"köle olanlar"* ve *"köle olmayanlar"* şeklinde ve sosyal eşitsizlikler içerisinde var ettiğini açıklarken, kendisini övülmeye layık bulmaktadır. Bu arada;

> *"Allah rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur"* (Nahl Suresi, ayet 71.)

diyerek, servet eşitsizliğine yer vermiş olduğunu ayrıca bir başka övünme vesilesi saymaktadır. Fakat bununla da kalmayıp, bir de insanlardan bazılarını, diğer bazı insanlara hizmet ettirmek ve böylece âlemde düzen sağlamak için yarattığını anlatırken şöyle konuşur:

> *"Dünya hayatındaki (rızık ve) geçimlerini aralarında böldük ki, bazıları bazılarına hizmet etmekle âlem düzen bula."* (Zuhruf Suresi, ayet 32.)[3]

Anlaşılıyor ki Muhammed'in Tanrısı, "eşitsizlik" denen şeyi *"Âlemlerde düzen sağlansın"* diye düşünmüştür; hani sanki her

3 Bu konuda bkz. Gazalî, age (1975), c.II, s.277.

şeyi en iyi şekliyle oluşturmaya kadir değilmiş ve eşitsizlik yaratmadan âlemde düzen sağlama gücünden yoksunmuş gibi! Ve hani sanki herkese eşit rızık sağlamak varken, bazılarına çok ve bazılarına az rızık vermekle daha iyi, daha adil bir düzen sağlanabilirmiş gibi! Daha başka bir deyimle, Muhammed'in Tanrısı, bütün yarattığı insanları, bolluk, mutluluk ve eşitlik içerisinde yaşatma olanağına sahip bulunduğu halde, böyle yapmamış olmayı "yücelik" bilmiş, bunu kendisi için övünme ve böbürlenme vesilesi edinmiştir!

Ne anlaşılmaz şeydir ki, Muhammed'in Tanrısı, bütün bu övünmelerini, eşitsizlik yarattığı her alanda tekrarlamaktan geri kalmaz. Örneğin "hür" olanlar yanında, onların hizmetini görmek üzere "köleler" yaratmış olmakla övünür; hürler arasında derecelemeler ve eşitsizlikler var etmekle övünür; cinsiyetler (kadın-erkek) arasına eşitsizlikler getirmekle övünür; bol rızık verip varlıklı kıldığı sınıflara, yoksul kıldığı sınıfları sömürtmekle övünür; bazı ümmetleri, diğer bazı ümmetlere üstün kılmakla övünür; bazı ırkları (örneğin Arapları ve Araplardan da Kureyş'i) "asil" ve bazılarını da (örneğin Yecûc ve Mecûc ırkı olarak Türkleri) "insanlığa felaket getirici kavim" olarak yaratmış olmakla övünür; sadece yeryüzü yaşamları itibarıyla değil, gelecek dünyalarda da (örneğin cennet ya da cehennemlerde) eşitsizlik olacağını haber vermekle övünür. Daha açıkçası, eşitsizlikle ilgili ne varsa her şeyin "uhrevi" kaynağı olmakla övünür.

Evet, yine Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı, kişiler arası eşitsizliği doğal sayarken, bir de ümmetler ve kabileler arasında da eşitsizlikler öngörmüştür. Örneğin vaktiyle İsrailoğulları'nı üstün kılmış ve kıldığını da onlara şu şekilde bildirmiştir:

> *"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın..."* (Bakara Suresi, ayet 47.)

Ne var ki, güya İsrailoğulları bu nimetlere karşılık nankörce davranmışlar, Musa'ya kafa tutarak;

> *"Bir tek yemekle yetinmeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın"*

demişler, daha sonra isyankârlıklarını artırmışlar, haksız olarak peygamberlerini (Şuayb, Zekeriya, Yahya gibi peygamberlerini) öldürmüşler ve işte bu yüzden Tanrı onlara aşağılık ve yoksulluk damgasını vurınuştur (Bakara Suresi, ayet 61. Bkz. Diyanet Vakfı açıklaması).

Ve yine güya Tanrı, Araplar içerisinden Muhammed'i seçip Araplara yollamış ve o da ümmetini, İslam ümmeti olarak, bütün diğer ümmetlere tanıklık etmek üzere, *"insanlar için meydana çıkarılan en hayırlı ümmet"* şeklinde tanımlamıştır. Bakara Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"İşte böylece bütün insanlara tanıklık etmeniz... için sizi, o doğru yolun tam ortasında giden bir ümmet yapmışızdır."*
> (Bakara Suresi, ayet 143.)

Görülüyor ki Muhammed'in Tanrısı, Müslüman kullarını *"insanlar için meydana çıkarılan en hayırlı ümmet"* olarak yaratmıştır. Bunun böyle olduğunu anlatmak için de;

> *"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslama açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini iyice daraltır..."*
> (En'âm Suresi, ayet 125)

şeklinde ayetler indirmiştir.

Tanrı acaba neden bütün insanları eşitlik üzere yaratmak varken böyle yapmamıştır da, bir kısım insanları "Müslüman" yapıp bunların oluşturduğu ümmeti üstün, diğerlerini de "kâfir" ve

"aşağılık" kılmıştır, bilinmez. Muhammed'in söylemesine göre bilinen şu ki, Tanrı, eşitsizlik tabanına dayalı bir "ümmetler sistemi" yaratmayı kendisi için ayrıca bir övünme vesilesi yapmıştır. Bütün bu övünmelerine temel edindiği eşitsizlikleri biraz aşağıda özetleyecek ve bunlarla ilgili Kur'an ve hadis hükümlerini sergileyeceğiz. Ve göreceğiz ki, Muhammed'in tanımladığı Tanrı, eşitlik fikrine ne kadar yabancı ise, eşitsizlik düzeninin gerekliliği fikrine de o kadar bağlı bir Tanrı'dır.

Söylemeye gerek yoktur ki, eşitsizlik düzenini var ettiğini söyleyen Tanrı değil, Tanrı'yı o şekilde konuşurmuş gibi gösterenlerdir. Oysa "yüce" ve "adil" olduğu söylenen bir Tanrı'nın eşitsizlik kaynağı olabileceğini düşünmek Tanrı fikrini küçültmek olur. Her şeye kadir ve başta insan olmak üzere her şeyi yoktan var eden bir Tanrı'mn, insanları eşitsizlikler içerisinde ve birbirlerine sömürtürcesine azaba sokabileceğini, sefaletler ve mutsuzluklar içerisinde kıvrandırabileceğini kabul etmek, elbette ki ona hakaret sayılmalıdır. Eğer Tanrı, yüce bir "Yaratan" olarak kabul edilecekse, onu her türlü keyfilikten, kapristen ve kötü niyetlerden tenzih etmek gerekir.

İslam kaynaklarından öğrendiğimiz şudur ki, Tanrı'yı eşitsizlik kaynağı şekline sokan yukardaki (ve benzeri) hükümler, Muhammed'in günlük siyasetinin gereği olmak üzere konmuş şeylerdir. Örneğin, Müslüman ümmetini Yahudilerden ve Hıristiyanlardan üstün göstermek içindir;

> *"İşte böylece bütün insanlara tanıklık etmeniz... için sizi, o doğru yolun tam ortasında giden bir ümmet yapmışızdır"*
> (Bakara Suresi, ayet 143)

şeklinde hükümleri, Tanrı'dan vahiy indi diyerek yerleştirmiştir. Yerleştirirken de;

"Bizler, (Ehl-i kitab'a nazaran) en sonra gelmişler(ken) Kıyâmet gününde (faziletçe) en başa geçecek olanlarız"

diye eklemiştir (Bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.III, s.3, 7, hadis no. 478).

Ancak bunu söylerken, neden dolayı Tanrı'nın diğer ümmetlere (örneğin Yahudilere ve Hıristiyanlara) daha önce peygamberler ve Kitaplar göndermek suretiyle ihsanda bulunduğunu bildirmemiştir. Bunu, muhtemelen Tanrı'nın keyfiliğine bağlamayı düşünmüştür. Fakat "Neden dolayı Müslüman ümmeti en son gelmişken kıyamet gununde en başa geçecektir?" sorusunu şu mantığa dayatmıştır: *"Çünkü onlar* (Yahudiler ve Hıristiyanlar) *Cum'a gününü değiştirdiler ve başka günlere taz'im ettiler. Allah müslüman ümmetine Cum'a gününü hidayet etti"* (bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.III, s.3, 7, hadis no. 478).

Yani Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, sırf "Cuma" günü yerine "Cumartesi" ya da "Pazar" günlerini ibadet günü olarak seçtiler diye Yahudilere ve Hıristiyanlara kızmış ve sırf "Cuma" gününe sadık kaldılar diye Müslüman ümmetini üstün kılıp kıyamet günü en başa almak istemiştir.

Evet ama ümmetleri ve kişileri, dilediği gibi doğru yola sokan ya da gönüllerini açıp Müslüman yapan ve dilediğini de "kâfir" kılan bu aynı Tanrı değil mi? (Örneğin bkz. En'âm Suresi, ayet 125.) O halde Yahudileri ve Hıristiyanları "kâfir" yapıp sonra onları *"Kâfirdirler"* diye cehenneme atması adaletsizlik olmaz mı?

MUHAMMED'İN "TANRI'DAN VAHİY GELDİ" DİYEREK YERLEŞTİRDİĞİ HÜKÜMLERE DAYALI EŞİTSİZLİKLER

Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı insanlar arasında çeşitli bakımdan ve çeşitli nitelikte olmak üzere eşitsizlikler yaratmıştır; ve bu eşitsizlikler insan varlığının daha ilk yaratılışından bu yana kuşaktan kuşağa süregelmiştir. Bu eşitsizliklerden bazılarını kısaca şöyle özetleyebiliriz:

I) Hukuksal Eşitsizlikler: "Özgürlük" ve "Kölelik"

Konuyu *Şeriat, İnsan ve Akıl* ve *Şeriat ve Kölelik* adlı yayınlarımızda ele aldığımız için burada üzerinde durmayacağız.

II) Irk ve Soy Farkından Doğma Eşitsizlikler

Her ne kadar Muhammed, insanların yaradılış itibarıyla eşit olduklarını ve ancak *"dinde salâbet"* (dinde peklilik, dayanıklılık) ve *"takva"* (Allah korkusuyla dinin yasakladığı şeylerden kaçınma) bakımından *"metanet"* (sağlamlık) itibarıyla üstün ve faziletli olabileceklerini söylemişse de, bu söylediklerini birçok şekilde göz ardı eder olmuştur ki, bunlardan biri ırk ve soy konusundadır. Çünkü Muhammed'in söylemesine göre, Tanrı in-

sanları, ırk ve soy bakımından farklı kılmış ve bu açıdan üstünlükler ya da aşağılıklar yaratmıştır. Daha doğrusu bazı soyların, bazı kabilelerin, bazı ailelerin ve bazı ümmetlerin diğerlerine nazaran üstün olduğu kadar kendi içlerinde de "üstün" ya da "aşağı" olduğunu söylemiştir.

A) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı Arapları, İbrahim'in Oğlu İsmail Nesli (Kuşağı) Olarak Üstün Kılmıştır

Muhammed, Mekke'de iken kendisini "peygamber" olarak ilan ettiği zaman, Tanrı'mn Arap kavmini seçip beğendiğini ve bu kavim içerisinden kendisini Araplara "elçi" olarak ve Arapça yazılı Kur'an'ı belletmek üzere gönderdiğini söylemiştir. Bu konuda Kur'an'a koyduğu ayetlerden biri, Kur'an'ın Mekke ve çevresindekilere indirildiğine dair olan şu hükümdür:

> *"Bu (Kur'an), Ümmü'l-Kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz... bir kitaptır."* (En'âm Suresi, ayet 92; ayrıca bkz. Şûrâ Suresi, ayet 7.)[1]

Yine bunun gibi, Kur'an'ın Arap toplumuna indirildiğine dair ayetler de var; örneğin Zuhruf Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"Doğrusu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüttür. İlerde ondan sorumlu tutulacaksınız"* (Zuhruf Suresi, ayet 44; ayrıca bkz. Mâide Suresi, ayet 19; Meryem Suresi, ayet 7; Secde Suresi, ayet 3; Yâsîn Suresi, ayet 6).[2]

1 Her ne kadar bazı Müslüman yazarlar bu ayetteki "Mekke ve çevresi" sözcüklerini yorumlarken Mekke'yi dünyanın merkezi ve çevresini de dünyanın tümü olarak değerlendirerek Muhammed'in ve Kur'an'ın tüm insanlara gönderildiğini söylerlerse de yalandır. Muhammed ilkönceleri kendisini Araplara gönderilmiş olarak göstermiştir; daha sonra Medine'ye geçip de güçlenmeye başlayınca fikir değiştirmiş ve İslamın sadece Araplara değil, tüm insanlara gönderildiğini söylemiştir.

2 Bu konuda bkz. T. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kaynak Yayınları, c.VII, s.250 ve c.II, s.305 vd.)

Öte yandan Kur'an'ın Arapça olarak, yani Arapların anlayacakları dil ile ve hem de onların konuştukları yedi lehçede indirildiğini anlatmak üzere ayetler koymuştur. (Yusuf Suresi, ayet 1-2; Tâ-Hâ Suresi, ayet 113; Fussilet Suresi, ayet 3; Şûrâ Suresi, ayet 7 vs.)

Her ne kadar Kur'an'ın tüm insanlara gönderildiğine dair ayetler koymuş olsa da, bunları daha sonra, yani giderek güçlenip Araplardan gayrı kavimleri (örneğin Yahudileri, Hıristiyanları vs...) Müslüman yaparak egemenliği altına almak maksadıyla koymuştur. Konuyu diğer yayınlarımızda incelediğimiz için burada fazla durmayacağız. Fakat sadece şunu tekrarlamamız gerekir ki, Muhammed, Kur'an'ı esas itibarıyla Arap toplumu için ve Arapların yaşantılarını ve Arap karakterini göz önünde tutarak ortaya koymuştur.

Arap toplumundan anladığı şey ise, "İsmail oğulları"dır; çünkü Muhammed, kendi öz kavmi olan Arapların, İsmail soyundan geldiğini kabul etmiştir. İsmail, bilindiği gibi İbrahim'in Hacer adındaki cariyesinden doğma oğludur; İbrahim'in bir de İshak adında Sara'dan doğma oğlu vardır. Yani Muhammed'in söylemesine göre Yahudiler, İshak soyundan, Araplar ise İsmail soyundan gelmişlerdir. Nitekim Kur'an'a koyduğu ayetlerle, İbrahim'i *"ilk Müslüman"* olarak göstermiş, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşa ettiğini ve kendi soyundan gelecek olanlar için Tanrı'ya şöyle yalvardığını bildirmiştir:

> *"Tanrımız! Bizi, senin için iki müslim* (müslüman) *kişi kıl. Soyumuzdan gelenleri de senin için müslim ümmet yap... (Soyumuzdan olanların) içinde, kendilerinden bir peygamber gönder de onlara Senin ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğrensin. Ve onları arındırsın..."* (Bakara Suresi, ayet 127-129).

Kur'an'da İsmail'i yüceltici ve onun Tanrı katında beğenilmiş, "sözünde duran" Müslüman bir peygamber olduğuna dair ayetler vardır. (Bkz. Meryem Suresi, ayet 54, 55; Sâffât Suresi, ayet 101-108; Bakara Suresi, ayet 127-129, 135-136; Enbiyâ Suresi, ayet 85-86; En'âm Suresi, ayet 90.)

İslam kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, Kur'an'a koyduğu bu ayetlerden gayrı, Kur'an olmayarak bıraktığı hükümlerle, örneğin hadislerle, İbrahim ve Ismail soyundan gelme Arapları "şerefli" bir soy olarak tanımlamış ve bu soy içerisinde Kureyş'i ve Kureyş içinden de Haşimîleri "seçkin kollar" olarak belirlemiştir. Çünkü kendisi Haşimîlerdendir. Bir hadisinde şöyle der:

> *"Allah,... İbrahimin evladından... İsmail'i ..., İsmail'in evladından Kinâne'yi, Kinâne'nin evladından Kureyş'i, Kureyş evladından Hâşimîler'i, Hâşimîler içinden de beni süzüp seçti."*

Bundan dolayıdır ki, Islam bilginleri (başta İbn-i Hişam, Râgıp el İsfehânî ya da Fahruddin Râzî gibi İslam otoriteleri olmak üzere çoğu yazarlar) Kur'an'da geçen "Arap" sözcüğünü *"İsmailoğulları"* (yani "İsmail soyundan gelenler") olarak kullanırlar.[3] İbn Hişâm, *Es Sîre* adlı yapıtında bütün Arapların, "İsmail'in çocukları" olduklarını söyler.

B) Muhammed İsmail Neslinden Gelenlerin "Köle Edinilemeyeceklerini" Söyler ve Bu Soydan Olan Kölelerin Azat Edilmelerini Emreder

İsmail soyundan olanlara ayrıcalıklar sağlamak maksadıyla Muhammed birtakım yollara başvurmuştur ki, bunlardan biri kölelikle ilgili olarak şöyledir:

3 T. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.II, s.305.

Arabistan'da Necd ile Basra ve Yemâme arasında yerleşik bulunan *Benî Temîm* adında bir kabile vardı ki, İslam kaynaklarının bildirmesine göre, Muhammed'in nesebi ile "İlyas İbn-i Mudar" da toplanmış sayılırdı. Bundan dolayıdır ki Muhammed, Temîmileri kendi nesebine nispet ederek kendinden bilir ve onların köle edilmelerini istemezdi. Nitekim Ayşe'nin Temîmilerden olan kölesini azat ettirmek için Ayşe'ye bir gün şöyle der:

"Bu esîreyi azadla, çünkü o İsmail neslindendir."

Bunu söylerken de;

"Bu bizim kavmimizin zekâtıdır"

diye ekler (bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.VII, s.462, hadis no. 1118).

C) Muhammed'e Göre Araplar, Bütün Soylar İçerisinde En Üstün Olanıdır; Araplar Arasında da Kureyş ve Kureyş İçerisinde Kendi Mensup Bulunduğu Haşimî Ailesi En Üstündür

Her ne kadar Muhammed, nesep, şecere ve soy farklılığının üstünlük ya da erdemlik (fazilet) yaratmadığını söylese de, bu söylediğinin aksine, mensup bulunduğu Arap ırkını Âdem oğulları'nın (insanlığın) en asil, en temiz olanı olarak ilan etmiştir. Biraz yukarda belirttiğimiz gibi, kendi mensup bulunduğu Arap ırkının ve bu ırk içerisindende Haşimî ailesinin üstünlüğünü ifade etmek maksadıyla;

"Ben Ademoğulları soylarının en temizinden naklonuldum. Nihayet şu içinde bulunduğum (Hâşimî) câmia(sından) neşet ettim"

demiştir [Ebû Hüreyre'nin rivayeti olan bu hadis için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.272, hadis no. 1454; ve c.X, s.42].

Derken de gerek kendisi ve gerek içinden çıktığı Arap kavmi bakımından neseb silsilesini sıralamakla övünmüştür. Nitekim İbrahim ile oğlu İsmail soyunun en üstün olduğunu belirtirken aynı zamanda kendisinin, İsmail sulbundan başlayarak batından batın'a temiz aileler şeklinde olmak üzere Kinâne'den ve daha sonra Kureyş'ten ve nihayet Haşim oğulları'ndan geldiğini bildirmiş, şöyle demiştir:

> *"Allah,... İbrahim'in evladından... İsmail'i ..., İsmail'in evladından Kinâne'yi, Kinâne'nin evladından Kureyş'i, Kureyş evladından Hâşimîler'i, Hâşimîler içinden de beni süzüp seçti."* (*Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.273; ve c.X, s.42.)

Yani Kureyş kabilesini o, *"üstün soy"* olarak tanımladığı İsmail soyu içerisinden süzülüp gelen en şerefli kabile saymıştır. Hatırlatalım ki Kureyş, Muhammed'in büyükbabalarından Fihr İbn-i Mâlik'in adıdır. Ve Kureyş kabilesinin bütün soyları, buna nispet olunur. İbn-i Hişâm gibi yazarlara göre Kureyş namı Nadr'ındır ve bundan dolayıdır ki Muhammed;

> *"Biz Nadr İbn-i Kinâne oğullarıyız"*

diye övünürdü (bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.217).

Bu söylediklerini biraz daha pekiştirmek maksadıyla insanlardan bir kısmının *"altın ve gümüş gibi halis"*, diğerlerinin ise *"kalp"* nitelikte olduklarını belirterek Kureyş'i, Arap kabilelerinin en şereflisi olarak görmüş ve bu kabilenin mensuplarına diğer bütün Araplar üzerinde egemenlik (hâkimiyet) ve "iktidar" yetkisi tanımış ve şöyle demiştir:

> *"Arap kabîleleri şu emâret* (emirlik, beylik) *hususunda (en şerefli olan) Kureyş'e tâbi'dirler. Arapların mü'minleri (Hanifler) Kureyşin mü'minlerine, müşrikleri de Kureyşin müşriklerine uyarlar. İnsanlar (altın, gümüş) madenleri gibi (ki-*

mi hâlis, kimi kalp)dır. (Ebû Hüreyre'nin rivayeti için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.218, hadis no. 1422.)

En "şerefli" kabile olarak gördüğü Kureyş'in sadece Araplar üzerinde değil, bütün halklar ve insanlar üzerinde de egemen olduğunu anlatmak üzere, kendisinden sonra "emaretin" (iktidarın) Kureyş'e ait bulunduğunu şu şekilde vasiyet etmiştir:

"Nâs, emâret hususunda Kureyş'e tâbidir." (*Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.218, hadis no. 1422; ve c.VI.)

Bu söylediğini biraz daha açıklığa kavuşturmak ve hilafet kuruluşunun Kureyş'e ait bulunduğunu anlatmak için şunu eklemiştir:

"Şu hilâfet Kureyş uhdesinde bulunacaktır... Kureyş'ten iki kişi kaldıkça şu hilâfet Kureyş'ten zâil olmayacaktır." (*Sahih-i Buharî Muhtasarı...*, c.IX, s.220, hadis no. 1423; ve c.IX, s.222-223, hadis no. 1424 ve 1425.)

D) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, Arapları Şereflendirmek ve Arap Olmayanlara Üstün Kılmak İçin Kur'an'ı Arapça Olarak Araplara Göndermiş, "Araplık" ile "Müslümanlığı" Ayniyet Halinde Tutmuş ve Arap Irkının Üstünlüğünü Kabul Etmeyenleri Müslüman Saymayacağını Bildirmiştir

Daha önce de belirttiğimiz gibi Muhammed, ilkönceleri kendisinin, sadece Arapların "peygamberi" olarak gönderildiğini söylemiş, fakat yavaş yavaş güçlendirçe, Yahudilerin, Hıristiyanların ve tüm insanların peygamberi olarak iş görmeye heveslenmiştir. Fakat İslamın tüm insanlara gönderildiğini söylerken bile Arap ırkım ve özellikle kendi mensup bulunduğu Kureyş kabilesini daima "en üstün" olarak tanımlamıştır. Kur'an'da geçen "nâs"

sözcüğü, genellikle "Araplar" (ve hatta "Kureyş") anlamındadır. İslam bilginleri "tüm insanlar" anlamına gelen sözcüklerin Muhammed'den sonraki dönemlerde, sırf Araptan gayrı toplumlara İslamı kabul ettirilebilmek için eklenmiş olduğunu söylerler.[4]

Hemen ekleyelim ki, "nâs" sözcüğünün Arap olmayan Müslümanları kapsar şekilde kullanılması, Arapların, Arap olmayanlara eşit bulundukları anlamına gelmemiştir. Şu bakımdan ki, Muhammed, her ne kadar Müslümanlar arasında eşitlikten söz etse de, bu sözleri Arap olmayanlara İslamı kabul ettirebilmek maksadıyla söylemiştir; yoksa Araplar ile Arap olmayanlar arası bir eşitliği öngörmüş değildir; kafasında tasarladığı şey, eşitlik ilkesinin Araplar lehine sonuç yaratacak şekilde uygulanmasıdır. Bunu sağlamak için, Tanrı'nın Kur'an'ı Arap kavmini şereflendirmek için gönderdiği söylerken (ve örneğin Kur'an'a, *"Kur'an sana da, kavmine de bir şereftir"* [Zuhruf Suresi, ayet 44] şeklinde ayetler koyarken) Arapları *"insanlığın en üstün, en mükemmel, en seçkin"* sınıfı olarak ilan etmiştir. Bununla da kalmamış, bir de kendisini *"Araplığın somut temsilcisi"*ymiş gibi gösterip *"Araplık"* ile *"Müslümanlık"* deyimlerini ayniyet haline getirmiştir; örneğin Arapları "sevip saymanın", tıpkı kendisini sevip saymak gibi bir şey olduğunu söylemiş ve bunu bu şekilde kabul etmeyi Müslümanlığın koşullarından bilmiştir.[5] Nitekim en sağlam İslam kaynaklarında Muhammed'in şöyle konuştuğu bildirilmekte:

> *"Arapları üç nedenle seviniz: çünkü ben bir Arap'ım; Çünkü Kur'an Arapça'dır; çünkü Cennet sakinleri Arapça konuşurlar."*

4 Turan Dursun bu bilginlerden biridir

5 Bu konuda bkz. Turan Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, 1994, c.II, s.306 vd. Ayrıca bkz. al-Muttakî, *Kanz al-Ummâl fî sunan al-akvâl*, c.VI, s.66, 203-204, 213-215, alıntı için bkz. B. Lewis, *age*, (1974), c.II, 195-196.

"Arapları sevmek îmân (sahibi olmak) demektir; onlardan nefret etmek îmansızlık demektir; kim ki Arap'ları sever, beni seviyor demektir; kim ki Araplardan nefret eder, benden nefret ediyor demektir"

"Arapları seviniz ve onların bekâsını dileyiniz; çünkü onların varlığı İslamın ışık saçabilmesi için şart'tır; yokluğu ise İslamın zulmet'e boğulmasıdır"

"Arapları yermek (eleştirmek), *putperestliktir."*[6]

[Buharî'nin *Sahih*'i ya da al-Muttaki'l-Hindî'nin *Kanz al-Ummâl fî sunan al-akvâl* ya da Aclûnî'nin *Keşfu'l-Hafa'sı ya da Râzî'nin e't-Tefsüru'l-Kebîr* gibi kaynaklara bkz.]

Muhammed'in bu tür sözlerine ve vasiyetine dayalı olaraktır ki, Ömer b. Hattâb, Arap'ın bedevisini bile *"İslamın madde-i asliyesi"* (İslamın öz'ü) olarak tanımlamıştır. Halifeliği sırasında, kendisinden sonra gelecek olan halifeye, çeşitli hususlarda tavsiyelerde bulunurken şunları eklemiştir:

> *"(Halifenin) Ayrıca bedevîlere de iyi muamelede bulunmasını tavsiye ederim. Çünkü onlar Arap'ın aslı ve İslamın madde-i asliyeleridir. Onların mallarından aldıkları zekât ve sadakalar, onların yoksullarına dağıtılmalıdır."*[7]

Daha başka bir deyimle, Ömer'in, Muhammed'den mülhem olarak yaptığı tavsiyeye göre Arap'ın malı, başka Müslümanlara değil, fakat sadece Arap bedevisine helal sayılacaktır.

Ve işte bundan dolayıdır ki Araplar, 1 400 yıl boyunca, bir yandan Müslümanlar arası eşitlikten söz ederlerken, ve örneğin *"İnsanlar, bir tarağın dişleri gibi eşittirler. Arab'ın da Arap olmayana üstünlüğü yoktur"* diyerek yalan ve kandırma siyasetini

6 Bu konuda bkz. İ. Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.90-91 vd.
7 Gazalî, *age* (1975), c.II, s.854.

sürdürürlerken, diğer yandan kendilerini *"Kavm-ı necip"* (en soylu ve en üstün ırk) olarak görmüşler ve İslamın gerçek sahibi olduklarını iddia etmişlerdir. Fıkıh kitaplarında "Kefaet" ve "Küvüv" (ki "denk", "denklik" anlamına gelir) bölümleri, hep bu üstünlüğü simgeleyen hükümlerle doludur; ve hepsi de Muhammed'in şu sözlerine dayalı olarak iş görürler:

> *"Kureyş kabilesinden olanlar, kuşak kuşak birbirlerinin dengidirler. Araplar da kabile kabile birbirlerinin dengidirler."*[8]

Ve yine bundan dolayıdır ki, örneğin evlenmelerde, Arap olmıyan bir erkeğin Arap olan bir kadınla evlenemeyeceğini savunmuşlardır.[9] Türkçe yayınlanmış fetvalarda (örneğin Ali Efendi'nin fetvalarında) Arap olmayanların Arap'a denk olamayacaklarının belirtilmesinden başka, eğer bir Arap kızı, Arap olmayan bir Müslüman erkekle, örneğin bir Türk ile evlenmiş ise, bu durumun kızın ailesine "şerefsizlik" getireceği ve bu nedenle ailenin evliliğe itiraz ederek nikâhı feshettirmesinin mümkün olacağı açıklanmıştır.[10]

E) Muhammed, Bir Yandan Arap Irkını Diğer Irklara Üstün Sayarken, Diğer Yandan Arap Olmayan Müslüman Toplumları da "Üstünlük" ve "Aşağılık" Esasına Göre Derecelendirir

Arap ırkının, Arap olmayanlara nispetle üstün olduğunu, yukarda özetlediğimiz şekilde öngören Muhammed, Arap'tan gay-

8 Bkz. el-Merginani, el-Hidaye, Kitabu'n-Nikâh; Bap fi'l- Evliyâ ve'l-Ekfâ 2/300). Ayrıca bkz. Molla Husrev, Dürer, Kitabu'n-Mikâh, babu'l-Veli ve ve'l-küfüv (1/339). Ayrıca bkz. T. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi*, c.II, s.306-307.

9 Kitabu'l-Fikh Alâ Mezâhibi'l-Erbaa gibi kaynaklar için bkz. Dursun, *age*, c.II, s.307.

10 al-Muttaki, *age*, c.VIII, s.24-28 ve c.VI. Ayrıca bkz. İbn Mâce, Sunan, c.II, s.755-756, 958). T. Dursun, age, c.II, s.306-307; Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, İstanbul, s.48 vd.

rı toplumları dahi kendi içlerinde derecelendirmiştir. Bu derecelendirmede Acemleri en başta, Türkleri ise en alt sırada tutmuştur. Bir hadisinde şöyle der:

> *"İnsanlığın en mükemmel (ve üstün) olanları Arap'lardır. Arap'ların en mükemmeli Kureyşlilerdir. Kureyşlilerin en mükemmeli Benû Hâşîm (âilesidir). Arap olmayanların en mükemmeli Acem'lerdir."*

Bunu söylerken bir de;

> *"Ne zaman ki Acem'ler İslamı kabul eder(ler), o zaman Kureyş'in bir parçası ve bizim kardeşlerimiz ve yakınlarımız olurlar"*

diye eklemiştir.[11] Buna karşılık Türkleri *"Ye-cûc ve Me-cûc"* neslinden sayıp insanlığa felaket getirici bir ırk olarak tanıtmış ve Kur'an'a bununla ilgili hükümler koymuştur (örneğin Kehf Suresi 86-89; Enbiyâ Suresi 96). Bundan başka bıraktığı hadislerle, Türkleri, *"Basık burunlu, yayvan suratlı ve insanlara felaket getirici ırk"* olarak kötülemiş, aşağılamıştır.[12]

F) Muhammed'e Göre "Irk ve Soy" Cihetinden Şerefli Olmak Her Şeyden Önemli Bir Şeydir

Muhammed, İslama bağlı bulunmanın, başlı başına bir "şeref" ve "fazilet" davranışı olduğunu söylerdi; söylerken de çevresindekileri bu yoldan kendine bağlayabileceğini hesaplardı. Bununla beraber *"dînen şerefli"* olmak yanında *"soy"* cihetiyle de şerefli olmayı önemli saymıştı. Nitekim Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre bir gün halktan bazı kişiler kendisine;

11 al-Muttakî, *age*, c.VI; alıntı için bkz. B. Lewis, *age*, 1974, c.II, s.196.
12 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, 1999, s.107-128.

"Yâ Resula'llah!, insanların en şereflisi kimdir?"

diye sorduklarında;

"Günahtan çok sakınan kimsedir"

diye yanıt vermiştir. Fakat soru soranların;

"Yâ Resula'llah! Biz size dînen ve ahlâken en şerîf olan kimseyi sormuyoruz. Soyu ve kökü cihetiyle en kerîm olan kimseyi soruyoruz"

demeleri üzerine;

"Öyle ise Allah'ın peygamberi Yusûf'tur"

diyerek bütün insanların en şereflisinin Yusuf olduğunu anlatmak istemiştir (bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.213). Hemen ekleyelim ki, bunu söylerken, kendisini Yusuf'un da üstünde görmekteydi. Nitekim;

"Ben Adem oğullarının seyyidiyim ve en hayırlısıyım" (Sahih-i..., c.IX, s.151)

demekten geri kalmaz, Tanrı'yı bile kendisine "Salavat getirir" olarak tanımlardı (bkz. Ahzâb Suresi, ayet 56).

Kendisini soy cihetinden en üstün görür, biraz yukarda değindiğimiz gibi, kendi mensup bulunduğu Arap ırkını da, bütün ırkların üstünde bilir ve Müslümanlığı kabul eden Araplara;

"Siz insanlar için ortaya çıkarılan... en hayırlı bir ümmetsiniz..." (Âl-i İmrân Suresi, ayet 110.)

derdi. Bununla beraber Medine'ye geçtikten sonra, ilk başlarda Yahudileri de kendisine çekebilmek için kendisini İbrahim'in soyundan imiş gibi göstermiştir. Söylemesine göre güya Tanrı, Âdem'i ve onun soyundan gelme olarak Nuh'u, İbrahim ailesini

ve İmrân ailesini yaratıp Müslüman kılmış ve âlemler için tercih etmiştir. Bunu anlatmak için Muhammed'in Kur'an'a koyduğu ayet şöyle:

> *"Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim âilesini, İmrân âilesini birbirinin soyundan olarak âlemler için tercih etti."* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 33-34.)

Bunu söylerken özellikle belirtirdi ki, Ibrahim Tanrı tarafından Müslümanlıkla emrolunmuştur ve kendisi de İbrahim'in dinine yönelik kılınmıştır. Bu konuda Kur'an'a koyduğu ayetlerden bazıları şöyle:

> *"İbrahim, Ne Yahudiydi, Ne Hıristiyandı; Hanîfti, Müslimdi (Mülümandı)* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 67).

> *"(Ey Muhammed!) De ki: -Tanrı'm beni doğru olan yola, sağlam dine, İbrahim'in dinine hanif olarak eriştirdi..."* (En'âm Suresi, ayet 161.)

İbrahim'in Müslümanların atası ve ad babası olduğunu ve İbrahim'in dininden yüz çevirmenin *"kendini bilmezlik"* sayılacağını anlatmak için şu ayetleri koymuştur:

> *"... Tıpkı babanız İbrahim'in dininde olduğu gibi.. size 'Müslümanlar' adını koyan o'dur..."* (Hac Suresi, ayet 78.)

> *"Kendini bilmezden başkası, İbrahim'in dininden yüz çevirmez. Andolsun ki dünyada onu seçtik, şüphesiz Ahirette de iyilerdendir..."* (Bakara Suresi, ayet 130.)

> *"(Ey Muhammed!) De ki: -'Tanrı doğru söyledi. Hanif olarak İbrahim'in dinine uyun. O putataparlardan da değildi..."* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 95.)

Kendisini ve Arap kavmini de İbrahim soyundan gelme olarak yüceltir, şöyle derdi:

> *"İbrâhimi'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peygamber Muhammed ile inananlardır"* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 68.)[13]

G) Muhammed'in Söylemesine Göre Tanrı, "Kirli, Kara Renkli ve Bozuk Ciltli" Olarak Yarattığı İnsanları Aşağılık Kılmıştır

İslamın "eşitlik dini" olduğu, insanlar arasında renk farkından doğma ayrılıklar tanımadığı, siyahileri aşağı kılmadığı sanılır; yine sanılır ki Muhammed, tıpkı Afrikalı siyahiler gibi kara tenlidir ve bu itibarla zencilere karşı önyargı beslememiştir. Oysa gerçek böyle değil. Çünkü Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, siyah/kara derili ya da derisi bozuk, "abraş" olanları aşağılık saymıştır. Buna karşılık beyaz derili olanları üstün ve değerli kılmış, cennetin hurilerini bile güzel beyaz kadınlardan yapmıştır; hem de öylesine beyaz ki, bu hurilerin baldır kemiğinin iliği beyaz etinin üstünden görünmektedir (bkz. *Sahih-i...*, c.XI, s.42-43, hadis no. 1342).[14]

Öte yandan Muhammed, kendisi, kara tenli değil beyaz tenli, yani cildi beyaz olan Araplardandır. İslam kaynakları onun orta boylu olduğunu, teninin ve simasının, ne kireç renginde duru beyaz ve ne de kara yağız olmayıp *"kırmızı rengi emmiş beyaz"* olduğunu, saçlarının ise ne uzun ve ne de kısa, fakat Sudanîler gibi kıvırcık olmadığını belirtirler.[15]

13 Bu konuda benim *İslama Göre Diğer Dinler* ve *Kur'an'daki Kitaplılar* adlı kitaplarıma bakınız (Kaynak Yayınları).
14 Bu konuda benim *Şeriat ve Kadın* adlı kitabıma bakınız (Kaynak Yayınları, 14. basım, s.418 vd.)
15 Enes İbn-i Mâlik'in yaptığı tanımlama için bkz. *Sahih-i...*, c.IX, s.266, hadis no. 1447 ve c.I, s.70, hadis no. 57.

Yine çeşitli İslam kaynaklarından öğrenmekteyiz ki, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, cildi kara/siyah olanlarla bozuk ciltli insanları "beyni ufak", "kötü karakterli" ya da "tiksinti yaratıcı nitelikte" kılmıştır.

a) Muhammed'in söylemesine göre "siyahiler" ve "kirli, bozuk ciltli" olanlar "iğrenç ve tiksinti verici" oldukları kadar kötü ruhludurlar:

Muhammed'in Tanrı'dan geldiğini söylediği verilere göre "beyaz" renk "iyiliğin" ve kara renk ise "kötülüğün" simgesidir. Bundan dolayıdır ki, Müslümanları *"yüzleri ağaranlar"* olarak, ve kâfir olanları ise *"yüzleri kararmış olanlar"* diye tanımlamak gerekir. Bunun böyle olduğunu anlatmak maksadıyla Kur'an'a koyduğu hükümlerden iki örnek şöyle:

> *"Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin karardığı günü (düşünün). İmdi, yüzleri kararanlara: -'İnanmanızdan sonra kâfir mi oldunuz? Öyle ise inkâr etmiş olmanız yüzünden tadın azabı-' denilir."* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 106.)

> *"Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedî kalacaklardır."* (Âl-i İmrân Suresi, ayet 107.)

Her ne kadar Beyzevî gibi kaynaklar "beyazlığın" ya da "karalığın" sembolik nitelikte şeyler olduğunu söylerlerse de, gerçek şudur ki, Muhammed bu deyimleri, insanlar arasındaki yaratılış farkına göre değerlendirmiştir. Ona göre "siyahiler" ve "bozuk tenli kimseler" (örneğin abraş olanlar) tiksinti verici bir sınıf oluştururlar; ve iğrenç olan yönleri sadece ciltlerinin bozuk ya da kara olması değil, aynı zamanda kendilerinin de kötü ruhlu, kötü tıynetli olmalarıdır. Çünkü güya Tanrı onları böyle ya-

ratmıştır. Ve işte bu zavallı ve talihsiz kimseler, cildtlerinin kara, çirkin ve iğrenç olması yüzünden, kendilerini utanç ve ezikllik içerisinde hissederler. Bu nedenle özlem duydukları tek şey, siyahilikten, pis renklilikten kurtulup "beyaz", "ak-pak" bir renge, güzel bir cilde sahip olabilmektir.

Ve yine Muhammed'in söylediklerinden anlaşılmaktadır ki, Tanrı bu zavallılara, hemen her vesileyle, "kara" ve "iğrenç ve kötü" olmalarını yüzlerine vurmaktan, hatırlatmaktan geri kalmaz; bundan adeta zevk duyar; hani sanki onları bu şekilde yaratan kendisi değilmiş gibi!

Bütün bu hususları, Muhammed'in sözleri olarak İslam kaynaklarında bulmak mümkün. Bu kaynaklar arasında İslam dünyasının büyük bir hayranlık besler olduğu "Kırk Hadis"lerde yer alan bir hikâye şöyle:

Beyaz tenli, güzel görünümlü ve sağlam yapılı kullarını biraz daha kendisine minnet besler duruma getirmek ve boyun eğdirtmek için Tanrı, güya "nankörlüğün" kötü bir şey olduğunu anlatmak ister; ve aklına abraş (ebreş) olarak yaratınış olduğu insanlardan örnek vermek fikri gelir. [Bilindiği gibi "abraş" (ebreş) sözcüğü, "derisi alaca benekli" ya da "siyah ve çirkin" olan insanlar için kullanılır.] Ve işte bu nedenle meleklerinden birini, İsrailoğulları arasından seçtiği üç ayrı kişiye gönderir. Bu üç kişiden biri abraş, biri kel ve biri de kör kimselerdir. Tanrı'dan aldığı talimat gereğince melek, önce abraş'a gider ve sorar:

"En çok neyi seversin (ve istersin)?"

Abraş kişi hemen yanıt verir: "Güzel ve parlak (beyaz) bir renge ve (nermin vücûda), alımlı bir cilde sahip olmak ve beni insanlara karşı iğrenç hale sokan siyahlıktan kurtulmak isterim. Çünkü halk beni çirkin görüyor, benden iğreniyor."

Bunun üzerine melek, abraş kişiyi şöyle bir sıvazlar; sıvazlamasıyla birlikte adamın kara ve benekli rengi kaybolur ve yerine beyaz ve güzel bir renk gelir. Kapkara tenli adam şimdi bembeyaz, güzel bir tendedir. Melek kendisine, ayrıca mal olarak neler istediğini sorar. Adamcağız,

"Deveyi çok severim" der.

Melek derhal kendisine on aylık bir deve verir ve;

"Allah bunları senin için bereketli kılsın" diye dua eder ve çekilip gider.

Adam pek mutludur; sevincinden ne yapacağını bilemez.

Melek daha sonra başı kel kişinin yanına yanaşır ve;

"En çok neyi seversin?" diye sorar.

O da, "Güzel saç isterim; şu kellik benden gitsin. Herkes benden iğreniyor" der.

Melek onun başını sıvar ve adamın kelliğini aniden giderir; kel adamın başı şimdi gür saçlara kavuşmuştur; ayrıca da adama, mal olarak istemiş olduğu sığırı verir.

Daha sonra melek kör olan kişinin yanına gelir ve aynı soruyu ona sorar. Kör adam körlüğünün giderilmesini ister. Melek onun dileğini yerine getirir ve körlüğünü giderir; ayrıca da ona, istemiş olduğu kuzulu koyunu verir.

Az zaman sonra deve, sığır ve koyun sahiplerinin hayvanları doğurur; hepsi de zengin olurlar. Deve sahibinin, yani abraşlığı giderilmiş olan kişinin bir vadi dolusu devesi olur. Böylece o şimdi artık, hem güzel ve bembeyaz pak bir cilde ve hem de paraca bolluğa kavuşmuştur. Fakat kendisine oynanan oyundan haberi yoktur. Çünkü aslında Tanrı onun içyüzünü ve kötü tabiatını ortaya vurmak maksadıyla ona oyun oynamaktadır. Nitekim az zaman sonra meleğini, derisi beyazlaşan, kellikten kurtulan ve körlüğü giderilen bu üç kişiye tekrar gönderir; fakat gönderirken bu kez meleği fakir bir adam kılığına sokar.

Melek, cildi güzelleşmiş olan adama şöyle der:

"Ben fakir bir insanım; yoluma devam edecek takatim kalmadı. Varmak istediğim yere önce Allah'ın ve sonra da senin yardımınla varabilirim. Rengini böylesine güzelleştiren ve sana bunca nimet verenin hatırı için senden bir tane deve istiyorum."

Bu sözleri dinleyen adam, "Verilmesi gereken o kadar çok yer var ki..." diyerek meleğin isteğini reddeder.

Bunun üzerine melek, "Ben seni bir yerden tanır gibiyim. Sahi sen siyah tenli bir adamdın; herkes senden iğrenirdi ve fakirdin. Öyle değil mi?" der.

Böylece onun, hem dış görünüşü ve hem de içyönü ile kötü bir yaratık olduğunu ortaya vurmuş olur.

Bundan sonra Tanrı, aynı şeyi kellikten ve körlükten kurtulan kişilere de yapar; meleğini, fakir kılığa bürüyüp, kellikten ve körlükten kurtulmuş olan kişilere gönderir. Kellikten kurtulan kişi, tıpkı abraş gibi nankör çıkar ve meleğin isteğini geri çevirir. Fakat körlükten kurtulan kişi meleğin istediklerini vererek iyi bir insan olduğunu göstermiş olur. Tanrı da onu mükâfatlandırır. Buna karşılık, evvelce abraş ile kel olan kişileri cezalandırır.[16]

Görülüyor ki Muhammed, böyle bir örnek vererek siyah ve pis derili kimselerin aynı zamanda nankör ve kötü ruhlu olduklarını anlatmak istemiştir. Ne var ki bunu yaparken, Tanrı'yı adaletsizlik, haksızlık kaynağı olarak tanımladığını hesap etmemiştir. Daha doğrusu, insanların kaderlerinin daha ana karnında iken Tanrı tarafından çizildiğini ve dünyaya gelen her insana, sağından ya da solundan olmak üzere defter verildiğini ve bu deftere göre onun karakterinin çizildiğini, iyi ya da kötü olmasının, buna göre ayarlandığını, yine bunun gibi Müslüman ya da kâfir olmasının da Tanrı tarafından saptandığını (örneğin En'âm Suresi, ayet 125) söylemiş olduğunu bilmezlikten gelmiştir.

16 Ebû Hüreyre'nin rivayeti olan bu hadis için bkz. *Sahih-i*..., c.IX, s.193; hadis no. 141.

Başka bir deyimle, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, hem bir yandan abraş ya da kel olan kişiyi, pis ve çirkin bir deri ya da kel olarak ve aynı zamanda nankör ve kötü bir ruhla var eden, böylece insanlar arasında eşitsizlikler oluşturan ve hem de bu eşitsizliklere dayalı olarak onları cezanlandıran bir "Yaratan"dır.

b) Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, siyahileri (zencileri) bozuk ve çarpık bir ırk olarak yaratmıştır; zencilerle evlenenin çocuğu sakat ve bozuk olacaktır:

Arap ırkının özlüğü (safiyeti) ile övünen Muhammed, Arapların başka ırklarla karışmamasını isterdi. Biraz yukarda gördüğümüz gibi Müslüman Arap'ın, Arap olmayan Müslüman ile (yani "mevalî" ile) evlenmesini yasaklamıştı.

> *"Ey Arap'lar! içinizde mevalî ile evlenenler kötü davranmış olurlar"*

derdi. Fakat asıl endişe ettiği şey Arapların zencilerle evlenmeleri idi. Çünkü siyah ırkı, daha doğrusu zencileri, "çarpık" ve "bozuk" bir ırk olarak görürdü; zenci bir kadından doğacak olan çocukların da sakat ve çarpık olacaklarını söylerdi. Şöyle derdi:

> *"(Ey Arap! Kendinden olanla ve kendi denginle evlen; ve yapacağın çocukların (gelecek kuşakların) safiyeti bakımından dikkatli ol ve asla zenci ile evlenme; çünkü zenciler bozuk, çarpık yaratık olduklarından onlarla evlenenlerin çocukları da sakat ve çarpık olur."*[17]

17 Bu konudaki hadisler için bkz. al-Muttaki'l Hindi, Kanz al-Ummal fi sunan al-Akval (Haydarabad 1312), c.VIII, s.24-28. Ayrıca bkz. İ. Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, Kaynak Yayınları, 1999, s.93 vd.

c) "Başı siyah kurıüzüm gibi saçlı" Habeşiler:

Öyle anlaşılıyor ki Muhammed, siyahiler (zenciler) arasında da dereceleme yapmış ve bazılarını bazılarına daha aşağı saymıştır, örneğin Habeşli köleleri bu kategoriye koymuştur. Enes İbn-i Mâlik'in rivayetine göre şöyle demiştir:

> *"Ey Ashabım... üzerinize tayin olunan vâli, başı siyah kuru üzüm gibi saçlı habeşî bir köle olsa bile (onlara itaat ediniz)."*[18]

Bu sözleri, devlet düzeninin bozulmaması, aşayişin korunması amacıyla söylediği kabul edilir; güya şunu anlatmak istemiştir ki, yöneticinin emirlerine mutlak şekilde boyun eğmek gerekir, velev ki bu yönetici "*başı siyah kuruüzüm gibi saçlı habeşî*" bir köle olsun. Yani habeşiliği öylesine aşağılık görmektedir ki, kamu düzeninin bozulmasını önlemek için onun emirlerine dahi boyun eğilmesini kural haline getirmeyi uygun bulmuştur.

d) Muhammed'in zenci bir kadının kabri başında namaz kılmış olması, zencilere değer verdiği anlamına gelmez:

İslamın ırk ve renk ayrımı gözetmediğini ileri sürenler, Muhammed'in, Mescid-i Haram'ı süpürüp temizlemekle görevli zenci bir kadının mezarı başında namaza durmuş olmasını örnek verirler. Ebû Hüreyre'nin rivayeti olan hadis şöyle:

> *"Bir zenci... kadın*[19] *Mescid-(i Şerîf)i süpürürdü. (Günün birinde) vefat etti.* (Resulu'llah), -' *Ne oldu?-' diye sordu. -Vefat etti-' dediler. -'Bana vefatını haber vermeli değil miydiniz?-' (Haydın) bana kabri gösteriniz-' buyurdu. Ondan sonra kabrinin başına varıp namaz kıldı."*[20]

18 *Sahih-i...*, c.XII, s.314, hadis no. 2124.
19 Hadiste "Bir zenci adam yahud kadın" şeklinde geçmektedir. Bkz. *Sahih-i...*, c.II, s.399, hadis no. 286.
20 *Sahih-i...*, c.II, s.399, hadis no. 286.

Hemen belirtelim ki, Muhammed'in bu davranışının, ırk ve renk ayrımı yapmamakla ilgisi yoktur; sadece mescit gibi yerlerdeki hizmetlerin görülmesini teşvikle ilgisi vardır; şöyle ki:

Buharî gibi kaynaklardan öğrenmekteyiz ki, mescitleri süpürmek ve temizlemek gibi hizmetler basit şeylermiş gibi görünmekle beraber, bu hizmetleri görenlerin cennetlere layık sayılmaları gelenek olmuştur. Olmasının başlıca nedeni de, bu gibi hizmetlerin parasız ya da çok az ücretlerle karşılanmasını sağlamaktı. Bu hizmetleri görenlerin cennetlik kabul edilmeleri, elbetteki gönüllü bulabilmek içindi. İşte Muhammed'in yapmak istediği de bu olmuştur. Zenci kadının mezarı başında namaz kılması, ırk ve renk farkına önem vermezlikten değil, onun mescide hizmet etmiş bulunmasındandır. Böylece mescide hizmet edecek kimselerin mükâfatlandırılacağı kanısını yaratmakla, gönüllü bulma kolaylığını sağlamak istemiştir.

Bazı kaynaklardan öğrenmekteyiz ki, zenci kadının vefatını Muhammed'e haber vermek istemeyenler olmuştur ve bunu sırf zenciyi hakir görüp onun ölümünü Muhammed'e ihbara lüzum görmediklerinden yaptıklarını söylemişlerdir. Aynı zamanda düşünmüşlerdir ki, eğer Muhammed onun namazını kılacak olursa, etrafta zenci bir kimseyi şereflendirdiği kanısını yaratmış olacaktır; ve işte buna vesile yaratmamak için vefat haberini ona bildirmemişlerdir.

Her ne kadar Beyhakî gibi kaynaklar, vefat haberinin Muhammed'e bildirilmemesi nedeninin, zenciyi hakir görmekten değil, gecenin geç bir vaktinde Muhammed'i rahatsız etmemek düşüncesinden doğduğunu söylerlerse de,[21] doyurucu bir yorumda bulunmuş olmazlar. Çünkü eğer ölen kişi gerçekten saygın nitelikte biri olsaydı, gece vakti bile olsa onun ölüm haberini Muhammed'e verirlerdi.

21 *Sahih-i...*, c.II, s.399 vd.

Öte yandan zencinin kabri başında Muhammed'in namaz kılmış olduğuna dair hadislerin ne derece sağlam olduğu da tartışma konusudur. Şu bakımdan ki, kabir üzerine namaz kılmanın caiz olup olmadığı hususu bugüne kadar çözümlenmiş değildir. Ebû Hanife ve Malîk bunu (yani kabir başında namaz kılmayı) tecviz etmezler; bundan dolayı Hanefî ve Malikî mezheplerine göre kabir başında namaz kılınmaz. Kabir başında namaz kılmayı caiz görenlere gelince (ki aralarında Ahmed İbn-i Hanbel, Safiî, Ali b. Ebî Tâlib gibiler vardır), bunlar dahi namazın ne zamana kadar kılınabileceği hususunda anlaşamazlar. *"(Ölüm'den sonra) Bir aya kadar (zaman içerisinde) kılınabilir"* diyenler yanında, *"Ceset çürümedikçe câiz değildir"* diyenler de vardır.[22]

III) Din ve İnanç Farkından Doğma Eşitsizlikler

Daha önce de değindiğimiz gibi Muhammed, yeryüzünü *"Dar-ül İslam"* (yani "Müslümanların yaşadıkları yerler") ve *"Dar-ül harb"* (savaşılması gereken "kâfirlerin yaşadıkları yerler") diye ikiye ayırmış ve birincilerin ikincilere üstünlüğünü öngörmüştür. Bu konuyu diğer birçok yayınımızda ele aldığımız için burada fazla durmayacağız.[23] Fakat sadece şunu ekleyelim ki, eşitsizliği, sadece Müslümanlarla "kâfirler" arası ilişkiler bakımından değil, Müslümanların ve de kâfirlerin kendi aralarındaki ilişkiler bakımından da öngörmüştür.

22 *Sahih-i...*, c.II, s.399 vd.
23 Bkz. *İslama Göre Diğer Dinler* ve *Kur'an'daki Kitaplılar*, Kaynak Yayınları, 1999.

IV) Muhammed'in Söylemesine Göre İslam "En Üstün" ve "Tek Gerçek Din" Niteliğinde Olup İslamdan Gayrı Dinlerin Hepsi "Sapıklık" Sayılmalıdır

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı İslamdan gayri din göndermemiştir. Daha başka bir deyimle, bütün insanlara tek bir din olmak üzere İslamı göndermiş, fakat insanlardan bir kısmı, bu kendilerine gönderilen din verilerini değiştirmişler ve saptırmışlardır, ki Yahudilerin ve Hıristiyanların yaptıkları budur. Bunu yapmakla Tanrı indinde kâfir olmuşlardır ve gidecekleri yer cehennemdir.

A) "Kâfirler" (Müslüman Olmayanlar) Arasındaki Eşitsizlikler: Müşrikler (Putperestler) ve Ehl-i Kitap (Kitaplılar)

Muhammed'in tanımına göre Müslüman olmayanlar "Müşrikler" ve "Ehl-i kitap" (kendilerine kitap verilmiş olanlar) olmak üzere ikiye ayrılmıştır ve bunlar arasında da eşitsizlikler vardır. "Müşrikler", Tanrı'ya eş koşanlardır (diğer bir deyimle "putperestler"dir). "Ehl-i kitap" ise Tanrı'nın kendilerine kitap verdiği kabul edilenlerdir ki, genellikle Yahudileri ve Hıristiyanları kapsar.

"Müşrikler", yaşama hakkına sahip kılınmayıp her ne olursa olsun öldürülmesi gereken kimselerdir; çünkü Kur'an bunu böyle emretmiştir (örneğin bkz. Tevbe Suresi, ayet 5).

Buna karşılık "Ehl-i kitâb" (Kitaplılar), kendilerine Kitap (örneğin Tevrat ya da İncil) verilmiş olup da "cizye" (kafa parası) ödemek şartıyla, İslam devleti sınırları içerisinde yaşama hakkına sahip olanlardır (Tevbe Suresi, ayet 29), ki genellikle "Zımmî" olarak çağrılan kâfirlerdir.

Ayrıca Müslümanlığı kalben değil, sadece dış görünüş itibarıyla benimsemiş olanlar vardır ki, bunlara da "munafık" denir. Bunlar dahi "kâfirlerden" sayılırlar. Bunların hukuki ve siyasi eşitliğe sahip olmaları ve devlet yönetimine katılmaları mümkün değildir. "İnsan" olarak da Müslümanlara eşit değerde sayılmazlar. Verilebilecek nice örnekten biri şöyle: Kur'an, *"Kısasta sizin için hayat vardır"* (Bakara Suresi, ayet 179) diyerek Müslümanlar için kısas hakkını tanıdığı halde, "Kitap ehl-i" için bunu tanımamıştır. Bilindiği gibi "Kısas", kim kime ne yapmış ise, yapılanın aynının yapana yapılması demektir.[24] Örneğin bir kimse bir kimseyi öldürmüş ise, öldürülenin ailesi için öldüreni öldürmesi caizdir. Kur'an'da;

> *"Ey inanırlar! Öldürülenlerden size kısas farz kılındı. Hür insan karşılığında hür insan, köleye köle, dişiye dişi..."* (Bakara Suresi, ayet 178-179)

diye yazılı bulunduğu halde bu esas "Kitap ehl-i" bakımından geçerli değildir. Müslüman bir kişi, Müslüman olmayan bir kişiyi öldürmüş olsa, öldürülen tarafa kısas hakkı tanınmamıştır; çünkü Muhammed, *"Bir müslüman, bir kâfir için öldürülmez"* demiştir.[25] Daha başka bir deyimle, kâfir kişi, yaşam hakkı bakımından Müslüman kişiye denk bilinmemiştir.

V) Müslümanlar Arası Eşitsizlikler

Yukarda değindiğimiz gibi Müslümanlar arası eşitsizliklerin temelinde Arap'ın Arap olmayana üstünlüğü yatar. Bundan gay-

24 T. Dursun, *Kur'an Ansiklopedisi* (1994), c.VII, s.82.
25 Bu konuda yabancı kaynak olarak bkz. L. Bercher, *Les Delits et les Peines Du Droit Commun Prevus Par le Koran*, Tunis, 1926, s.13.

rı soy ve neseb esasına dayalı eşitsizlikler söz konusudur ki, onu da az önce özetledik. Fakat bunlar dışında kalan çeşitli eşitsizlikleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

A) Cinsiyet Esasına Dayalı Eşitsizlikler

İslam şeriatı, tıpkı diğer semavi dinler (Yahudilik ve Hıristiyanlık) gibi, fakat onlardan çok daha insafsız olacak şekilde, kadınlar ve erkekler arasında ölçüsüz eşitsizlikler yaratmış ve kadınları aşağılatır nitelikteki bu eşitsizliği Kur'an ve hadis hükümleriyle geçerli kılmıştır. Kur'an'da;

> *"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü... erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler..."* (Nisâ Suresi, ayet 34)

ya da;

> *"Erkeklerin (kadınlardan) bir üstün dereceleri vardır"* (Bakara Suresi, ayet 229)

şeklinde, ya da kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğinin yarısı değerinde olduğuna, ya da mirasta kadının hakkının erkeğinkinin yarısı olduğuna dair yer alan hükümler yanında Muhammed'in;

> *"Kadınlar dînen ve aklen dûn'durlar"* ya da *"Namaz kılanın önünden eşek, domuz, kadın geçerse namaz bozulur"*

ya da;

> *"Uğursuzluk ev'de, at'da ve kadındadır"*

şeklinde bıraktığı nice hadisler kadın erkek arasındaki 1 400 yıllık eşitsizliğin temellerini oluşturur. Konuyu diğer yayınlarımızda işlediğimiz için burada fazla durmayacağız.[26]

26 Özellikle *Şeriat ve Kadın* (Kaynak Yayınları) adlı kitabımıza bakınız.

B) Meslek Esasına Dayalı Eşitsizlikler

İslamın Müslümanlar arasında var kabul ettiği eşitsizliklerden biri de meslekler arası eşitsizliktir. İslam kaynaklarının bildirmesine göre iş ve meslek yaşamı açısından insanlar esas itibarıyla dört sınıfta toplanır: Hükümdarlar ve vezirler, üst sınıflar ve orta sınıflar dışında kalan ve çoğunluğu oluşturan meslek sınıfları vardır ki, bunları "aşağı sınıflar" olarak tanımlamak gerekir.[27]

C) Rızık ve Servet Esasına Dayalı Eşitsizlikler

Kur'an'ın Nahl Suresi'nde insanların rızık bakımından eşitsiz yaratıldıklarını bildiren ayet şöyle der:

> *"Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nîmetlerini mi inkâr ediyorlar?"* (Nahl Suresi, ayet 71.)

Görülüyor ki, Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, Müslüman kullarından kimine bol, kimine ise az rızık verirliş ve istemiştir ki, bol rızık verdiği kimseler, bu rızıklarını, elleri altında tuttukları kimselere (kölelere) dağıtıp onlarla eşit duruma girmesinler. "Neden Tanrı böyle istemiştir?" diye sorulacak olursa, bunun yanıtını, biraz ilerde göreceğimiz gibi, toplum düzeninin ancak "servet eşitsizliği" sayesinde sağlanabileceği kanısında aramak gerekir.

Beyzavî'nin bildirmesine göre Tanrı bu ayeti, Mekkeli putperestleri (müşrikleri) azarlamak ve onların geleneklerini değiştir-

27 İbn al-Fakih'in *Muhtasar Kitab al-Buldan* (M.J. de Goeje, Leiden baskısı 1885, s.1) adlı yapıtına bakınız. Ayrıca bkz. B. Lewis, *Islam: From the Prophet Muhammed to the Capture of Constantinople* (Harper&Row, 1974, c.II, s.198).

mek için gönderilmiştir. Çünkü bu putperestler, kendi taptıkları putları, Tanrı'nın kendilerine bahşettiği nimetlere ortak kılarlar, fakat buna karşılık kölelerini bundan yararlandırmazlardı.

Her ne kadar bazı kaynaklar yukardaki ayetin rızık eşitliği sağlama amacına dayalı olduğuna değinirlerse[28] de yanlıştır. Çünkü Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, nasıl ki insanlar arasında "hürlük" ve "kölelik" gibi sosyal eşitsizliği öngörmüş ve köleliği doğal ve zorunlu kuruluş saymış ise (Nahl Suresi, ayet 75), servet ve rızık eşitsizliğini de o şekilde benimsemiştir. Konuya *Şeriat Devleti'nden Laik Cunhuriyet'e* adlı kitabımızda yer vermiş olmakla beraber, bazı hususları burada tekrarlamakta yarar görmekteyiz.

1) Şeriata göre; *"Servet eşitsizliği olmadan toplum düzeni kurulamaz; Din olmadan da servet eşitsizliği sağlanamaz".*

Tarih boyunca yönetici sınıfların ve ekonomik/sosyal gücü ellerinde tutanların sarıldıkları temel düşünce şu olmuştur: Toplum düzeni ancak servet eşitsizliği sayesinde sağlanabilir ve bu da din sayesinde mümkündür. Çünkü yoksulluğu Tanrı emriymiş gibi göstermek ve böylece yoksul sınıfları kaderlerine boyun eğdirtmek suretiyle yeryüzünü *"mutlu azınlık"* sayılan varlıklı sınıflarla iktidar sahipleri için "saltanat yeri" haline getirmek kolay görülmüştür. Örneğin Napolyon, imparatorluğunu ilan edip de Papalıkla "Concardo" imzaladıktan sonra şöyle konuşmuştur:

> *"Devlet'e en emin ve sürekli destek işini gören şey din'dir. Çünkü hiçbir toplum servet eşitsizliği olmadan yaşamını sürdüremez ve servet eşitsizliği de din olmadan sürdürülemez. Eğer bolluk içinde bulunan bir kimsenin hemen yanı*

28 *Sahih-i...*, c.VI, s.528-529.

başında açlıktan kıvranan yoksul kişiye: "Bu yeryüzü dünyasında hem zenginlerin ve hem de fakirlerin bulunması gerekir; fakat ilerdeki ebediyetler dünyasında servet dağılımı daha farklı şekilde olacaktır' şeklinde konuşacak bir otorite olmayacak olursa, o kişinin bu eşitsizliğe boyun eğmesi mümkün değildir."[29]

Denilebilir ki Muhammed, kökü çok gerilere giden bu formülü, farklı bir dil ile, kendi ümetine uygulamıştır. Yoksulluğu Tanrı'dan gelme ve dinsel bir faziletmiş gibi gösterip, varlık sahibi belli bir azınlığın huzur içinde yaşamasını sağlamak ve böylece kamu düzenini güvenceye bağlamak istemiştir. Yoksullar çoğunluğunu, varlıklı azınlık için tehlike olmaktan çıkarmanın yolunu bunda bulmuştur.

Her ne kadar diğer semavi dinler dahi bu doğrultuda iş görmüş olsa da, bunlardan hiçbiri, yoksul sınıfları uyutmak bakımından İslam şeriatı ile yarışamamıştır. Hemen ekleyelim ki, İslam şeriatı bu başarısını Muhammed'e borçludur. Birazdan inceleyeceğimiz gibi Muhammed, rızık ve servet eşitsizliğinin Tanrısal olduğunu ve çünkü Tanrı'nın bu eşitsizliği hem bir yandan insanların yararına olmak üzere düşündüğünü ve hem de diğer yandan insanları sınamak için öngördüğünü söylemiş ve taraftarlarını buna inandırmıştır. İnandırabilmek için, her şeyden önce şunu anlatmıştır ki, yoksul sınıflar cennetlere zenginlerden önce girip yerleşeceklerdir. Fakat bunu anlatırken varlıklı sınıfları da fakirlere sadaka ve zekât vermeye zorlamıştır. Böylece yoksul sınıfları açlıktan ölmeyecek ve isyan edemeyecek ve dolayısıyla devlet düzeni bakımından tehlike yaratamayacak durumda tutmuştur. Daha başka bir deyimle, bir taşla iki kuş vur-

29 A. Bayet, *Histoire de la Libre Pensee*, (Paris, 1959, s.92). Bu konuda bkz. Arsel, *Arap Miliyetçiliği ve Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.314 vd.

muştur: Bir yandan devlet iktidarının mutlak ve hatta müstebit şekilde uygulanmasını sağlamış, diğer yandan, kendisinin de dahil bulunduğu varlıklı azınlığın rahatını güvenceye almıştır.

İslam ülkeleri tarihi, bu siyasetin sürdürülmesinin örnekleriyle doludur. 1 400 yılı kapsayan bu tarih boyunca hiçbir İslam ülkesinde, servet eşitsizliğinin Tanrı'dan gelme bir şey olduğuna karşı sesini çıkaran, kafa tutan, ayaklanan olmamıştır.

Iktidar sahiplerine danışmanlık yapanlar, halkın yönetimi konusunda bir yandan şiddet yolu ile korku yaratmayı salık verirlerken, diğer yandan halk çoğunluğunu yoksulluk içinde tutma siyasetini desteklemişlerdir. Örneğin vaktiyle Nizam-ül Mülk, bir yandan;

> *"Sultanım (halk ile) başa çıkmanın yolu, akıl ve mantık ile davranmak değil fakat şiddet kullanmaktır... Eğer halka karşı şiddet gösterilmez ise...fesad ve ihtilâl zuhur eder"*

derken, diğer yandan da;

> *"Reâyamız bizim sürümüzdür, vergimiz bizim güvenliğimiz(dir)"*

diye eklerdi. İmam Gazalî gibi ünlülerin de iktidar sahiplerine sundukları formüller aşağı yukarı aynı idi:

> *"Biz çobanız, halk bizim sürümüzdür"*

derlerdi. Ata Mâlik Cüveyni gibiler ise, halka iş gördürmek için halkı yoksulluk içinde tutmak gerektiğine inanmış olarak şu tür öğütlerde bulunurlardı:

> *"Arslan aç kalmayınca avlanmaz ve hıcbir hayvana saldırmaz... Köpeğini aç tut ki seni takip etsin."*[30]

30 Bu konuda bkz. İ. Arsel, *Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına*, Kaynak Yayınları.

Burada geçen *"arslan"*, *"köpek"* deyimlerini *"halk"* olarak kabul edersek, İslamda "yönetenler" ile "yönetilenler" arasındaki ilişkilerin ne anlama geldiğini anlamak kolaylaşır.

Tekrar edelim ki, Muhammed, yönetim kolaylığını sağlamak üzere yoksulluğun erdemlik olduğunu söylemek suretiyle, bir yandan Tanrı'yı eşitsizlik sisteminin mimarı durumunda kılmış, diğer yandan da insanları yeryüzü eşitsizliklerine ve yoksulluklara razı kılmak suretiyle İslam toplumlarının siyasal ve ekonomik kaderini çizmiştir. Daha başka bir deyimle, Müslümanları Tanrı'ya karşı muhtaç ve yalvarır durumda ve korku içerisinde tutarken, onların sosyal ve ekonomik alanlarda gelişemez kalmaları sonucunu hazırlamıştır.

2) Muhammed'in söylemesine göre servet eşitsizliği Tanrı'dan gelmedir ve bu nedenle doğaldır; Tanrı bu eşitsizliği hem insanların yararına olsun diye ve hem de insanları sınamak için uygun görmüştür.

Muhammed'in söylemesine göre yeryüzündeki servet eşitsizliği insan yapısı değil, Tanrı yapısıdır: rızık, varlık, sermaye vs. gibi şeyler Tanrı'nın inayetine bağlı şeylerdir. Tanrı tüm nimetlerin sahibidir ve bu nimetlerini, dilediği gibi ve dilediği miktarda olmak üzere kulları arasında dağıtır; kimine az, kimine çok verir. Eğer dilemiş olsa, bütün kullarından her birine bol bol rızık vermek olasılığına sahip bulunduğu halde böyle yapmamış ve şöyle demiştir:

> *"Allah rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur..."* (Nahl Suresi, ayet 71.)

İmdi, "Neden acaba Tanrı herkese bol rızık vermemiştir de kimine az, kimine çok dağıtmıştır?" diye sorulacak olursa, bu-

nun da yanıtını Muhammed'in getirdiği buyruklarda bulmak mümkündür. Bu verilere göre Tanrı, eğer herkese bol rızık vermiş olsaymış, bu takdirde kullar azgınlık yaparlar ve bu yüzden toplum düzenini sağlamak mümkün olmaz imiş; ve işte güya kullarının azgınlık yapmalarından endişe ettiği içindir ki Tanrı, rızık eşitsizliği yaratmış imiş (bkz. Alak Suresi, ayet 6-7; Şûrâ Suresi, ayet 27). Daha başka bir deyimle Tanrı, insanları kul halinde ve boyun eğer durumda tutmanın, ancak onlardan çoğunu rızık azlığı içinde kılmakla mümkün olacağını düşünmüştür!

Yine Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, bir de kullarını sınamak maksadıyla, onlardan çoğunu yoksulluk içinde bırakmıştır (Fecr Suresi, ayet 15-16).

Rızık eşitsizliğini yaratmasının bir diğer nedeni de, insanlardan bazılarını, diğer bazılarına hizmet ettirtmek içindir; yani Tanrı insanlardan bir kısmına az rızık vermek suretiyle onları, çok rızık verdiği insanların hizmetinde kılmak istemiştir (Zuhruf Suresi, ayet 32).

Ve işte yine güya bütün bu amaçlarını geçekleştirmek için Tanrı, insanların hepsini bol rızık sahibi olacak "yeterlik ve yetenekte" yaratmamış; bir kısmını bol rızık edinmeye ehil, bir kısmını da bu ehliyetten yoksun olarak yaratmıştır.

Söylemeye gerek yoktur ki, bu gerekçelerden hiçbirini, "yüce" ve "adil" olduğu kabul edilen bir Tanrı anlayışı ile bağdaştırmak mümkün değildir. Şöyle ki:

– *Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, herkese bol rızık vermek imkânına sahip iken vermemiştir; çünkü vermiş olsa yeryüzünde azgınlık olacağını düşünmüştür* (Şûrâ Suresi, ayet 24-31; Alak Suresi, ayet 6-7).

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, her şeyin ve bütün nimetlerin sahibi olduğu için rızkın da sahibidir. Bundan dolayı-

dır ki rızık denen şey kişinin çalışmasına, çabasına bağlı olarak değil, fakat Tanrı'nın istek ve keyfine bağlı olarak dağılmıştır. Kişi ne kadar çaba sarf ederse etsin, Tanrı'nın takdirinden fazlasına sahip olamaz; çünkü Tanrı güya şöyle demiştir:

> *"Ey insanlar, dikkat edin, rızkınızı güzel yollardan arayın. Kul için takdir edilenden fazlası yoktur. Kul dünyadan göç etmeden kendisi için takdir edilen rızkı alacaktır";*[31]

> *"Nafakan için üzülme; mukadder olarak takdir edilen rızkın seni bulacaktır."*[32]

Daha başka bir deyimle Tanrı, dilemiş olsa herkese bol rızık vermek olanağına sahiptir, ama buna rağmen dilediği gibi, dilediği ölçüde kullarına rızık dağıtır; bunu yaparken bazı kullarını bazı kullarından üstün tutar; kimine az, kimine çok dağıtır. Örneğin Nahl Suresi'nde şöyle yazılı:

> *"Allah rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur."* (Nahl Suresi, ayet 71; ayrıca bkz. Zuhruf Suresi, ayet 32.)

"Neden böyle yapmıştır Tanrı?" diye sorulacak olursa, bunun yanıtını Tanrı (yine Muhammed'in söylemesine göre) şöyle vermekte:

> *"Eğer Allah bütün kullarına bol rızık verseydi, yer(yüzünde) muhakkak ki azgınlık eder, azarlardı. Ama O, dilediğine, bir ölçüye göre verir."* (Şûrâ Suresi, ayet 27.)

"Neden herkese bol rızık verilseydi yeryüzünde azgınlık olurdu?" diye sorulacak olursa bunun da yanıtı şöyle verilmekte: Eğer kişi bol rızka sahip olacak olursa, bu takdirde kendini kendisine

31 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.537.
32 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.537.

yeterli bulur ve bunun sonucu olarak kendisini, Tanrı'ya muhtaç olmaktan uzak görür ve azar. Kur'an'da şöyle yazılı:

> *"Çünkü insan muhakkak azar: kendisini ihtiyaçtan vareste gördü diye..."* (Alak Suresi, ayet 6-7.)

Görülüyor ki Muhammed'in Tanrısı'nın anlatışına göre rızık bolluğu insanların Tanrı'dan uzaklaştırır, Tanrı ile olan bağlarını koparır; Tanrı'ya bağlılık azalınca insanlar arasında azgınlıklar başlar, âlemin düzeni bozulur. Oysa rızık eşitsizliği, Tanrı'ya muhtaç olma durumunu sağlar; bu nedenle "eşitsizlik" toplum düzenin sürdürülmesi bakımından koşuldur.

Öte yandan (yine Muhammed'in bildirmesine göre) insanlardan bazılarının, diğer bazılarına hizmet etmelerini sağlamak bakımından da "rızık" ve "derece" eşitsizliği önemlidir, çünkü herkes bol rızka sahip ve aynı derecede bulunmuş olsa hiç kimse hiç kimseye hizmet etmeyecek ve dolayısıyla toplum düzenini sağlamak mümkün olamayacaktır. Bu konuda Tanrı güya şöyle demiştir:

> *"... Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında Biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık..."* (Zuhruf Suresi, ayet 32.)

Söylemeye gerek yoktur ki, Muhammed'in Tanrı'ya atfettiği bu sözlerin tarihi gerçeklere yatkın bir yönü yoktur. Çünkü insanlık tarihi şu gerçeği ortaya koymaktadır ki, "azgınlık" ve "düzen bozukluğu" denen şey, rızık bolluğundan ya da rızkın eşit olarak dağıtımından değil, aksine rızık azlığından ve daha doğrusu rızkın haksız ve ölçüsüz şekilde dağılışından doğmuştur; sefalet ve yoksulluklar bunun sonucudur. Eğer herkes yeteri kadar rızık sahibi olsa, hiç kimse aç kalmayacak ve dolayısıyla başkasına tamah etmeyecek ve toplum düzeni bozulmayacaktır.

Eğer Muhammed'in dediği gibi rızkı dağıtan Tanrı ise ve Tanrı bu rızkı, kimine az, kimine çok olmak üzere dağıtıyor ise, bu takdirde toplum düzenindeki bozukluklardan, azgınlıklardan sorumlu olanın sadece Tanrı olması gerekmez mi? Eğer Tanrı herkese bol rızık vermiş olsaydı, kuşku edilemez ki, hiç kimse sefalet ve açlık içerisinde kalmayacak ve dolayısıyla başkasının rızkına ve varlığına göz dikmeyecek, böylece yeryüzünde düzensizlik sürmeyecek, toplum düzeni bozulmayacaktı.

Ne var ki Muhammed'in söylemesine göre, *"İnsanlar ancak ihtiyaç içerisinde kaldıkça, ihtiyaçlarını giderebilecekleri kimseye karşı yalvar yakar olurlar. Eğer Tanrı eşitlik sağlama üzere herkese bol rızık dağıtmış olsa idi, bu takdirde kişiler kendilerini Tanrı'ya karşı muhtaç durumda bulmazlar ve yalvar yakar olmazlardı"*. (Bu konuda Muhammed'in Kur'an'a koyduğu ayetlerden bazıları için bkz. Şûrâ Suresi, ayet 27; Alak Suresi, ayet 6-7; Zuhruf Suresi, ayet 32.)

Daha başka bir deyimle Tanrı, sırf insanlar ihtiyaç içinde kalıp kendisine yalvar yakar olsunlar, duada bulunsunlar ve emirlerini yerine getirsinler diye rızık eşitsizliğini uygun bulmuştur. Pek güzel ama, bu iddia karşısında yine şunu sormak gerekmez mi: Eğer Tanrı, insanları kendisine yalvartmak, duacı kılmak için rızık eşitsizliğine gerek görüyor ise, bu takdirde sadece bir kısım insanların değil, bütün insanların rızkını az tutmalı değil miydi?

Söylemeye yine gerek yoktur ki, yukardaki gerekçelerle eşitsizliği uygun bulan bir Tanrı anlayışına, akılcı yoldan yanaşmak ve bu gerekçeleri Tanrı'mn yüceliği fikriyle bağdaştırmak olası değildir. Öte yandan insan denilen varlık, kendisini ihtiyaç içinde kıvrandıran ve bu yoldan yalvartan bir Tanrı'ya karşı da gerçek anlamda sevgi ve saygı duyamaz.

– *Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, sırf denemek, sınavdan geçirmek maksadıyla insanları rızık azlığı (yoksulluk) içinde tutar; bu nedenle yoksulluk (fakirlik) fazilet sayılmalıdır* (Fecr Suresi, ayet 15-16).

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, sırf denemek, sınavdan geçirmek maksadıyla da bazı kullarına az rızık verir; verirken de şöyle der:

> *"Sizi biraz açlıkla ve kıtlıkla deneyeceğiz..."*[33] (Ayrıca bkz. Fecr Suresi, ayet 15-16.)

Ve güya bu deneme, bu sınav, Tanrı'nın insana lütfettiği bir iyiliktir, çünkü bunda başarılı çıkanlara cennetin en büyük nimetlerini verecektir.

Tanrı, ihtiyaç içerisinde kalan kişiyi "kul" durumunda tutmanın kolaylığına inanmış olmalıdır ki, halk yığınlarına bol rızık dağıtmaktan kaçınmış ve bunu belli etmemek için yoksulluğu bir "deneme" şeklinde göstermeye çalışmış gibidir. Yani Tanrı'nın istediği şudur ki, hiç kimse, rızık azlığından dolayı üzülmemeli, halinden şikâyet etmemelidir; yoksulluk içinde yaşamayı Tanrı'ya layık olabilmenin vesilesi bilmeli ve;

> *"Allahım, beni yoksul olarak yaşat, yoksul olarak öldür ve yoksullarla haşreyle"*[34]

diyerek dua etmelidir; ederken de kendisini böyle bir sınava sokup yoksul olarak yaşattığı için Tanrı'ya ayrıca şükretmelidir. Çünkü şükretmeyip üzülecek ve halinden şikâyet edecek olursa Tanrı'nın takdir ve iradesine karşı çıkmış ve kibirlilik yapmış sayılacaktır. Bu da Tanrı'nın sınamasından başarısız çıktığı anla-

33 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.233-234.
34 Ebû Hüreyre'nin rivayetine dayalı bu hadis için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.III, s.523.

mına gelecektir; oysa Tanrı bu gibi kibirli kişileri sevmez. Bunun böyle olduğu Kur'an'da şöyle belirtiliyor:

> *"...Rabbin denemek için bir insana iyilik edip nîmet verdiği zaman, o: -'Rabbim beni şerefli kıldı'- der. Ama onu sınamak için rızkını bir ölçüye göre verdiği zaman: -'Rabbim beni fakir düşürdü-' der..."* (Fecr Suresi, ayet 15-16.)

Başka bir deyimle, gerçek bir Müslüman kişinin, rızık azlığından dolayı şikâyetçi olması caiz değildir; onun yapacağı şey yoksulluğu Tanrı'nın denemesi, sınaması bilip sesini çıkarmadan sefalete katlanmaktır. Çünkü Tanrı, ancak bu takdirde onu daha sonra büyük mükâfatlara, cennetin nimetlerine kavuşturacaktır.

– *Muhammed'in söylemesine göre "Yoksullar", "Rızk'ı az olanlar", Tanrı'nın sevgili kullarıdırlar. Bundan dolayıdır ki Tanrı sadece sevdiği kullarını rızık azlığı içinde tutar; sadece onlara müsibetler yağdırır.*

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı'mn en sevgili kulları yoksullardır; bundan dolayı onları en kısa yoldan cennete gönderecektir. Bunu bildirmek üzere güya şöyle konuşmuştur:

> *"Allah... fakir olanları sever... Bu ümmetin hayırlısı fakirler, ve en sür'âtli Cennet'e girip yerleşecek olanları da zayıflarıdır."*

Bunu söylerken Tanrı'nın huzuruna zengin olarak değil, fakir olarak çıkmanın hayırlı olacağını ekler:

> *"Allah'a fakir olarak mulâki ol* (ulaş), *zengin olarak mülâki olma."*[35]

35 Bu hadisler için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.358.

Muhammed, rızk azlığını, yoksulluğu ve bahtsızlığı Tanrı'dan gelme şeyler olarak göstermek suretiyle, taraftarlarını kendi kaderlerine boyun eğdirtme yolunu bulmuştur. Bu siyasetini pekiştirmek maksadıyla rızkı ve mal azlığını ya da dünya yaşamındaki sefalet ve felaketleri, Tanrı sevgisiyle orantılı kılmaya çalışmış ve örneğin şöyle demiştir:

"Tanrı bir kulunu sevdiği zaman onu belâ ile iptilâ eder. Sevgisi son haddine vardığı vâkit, âile, mal, evlâd diye kendisinde hiçbir şey bırakmaz."[36]

Ve bu söylediklerini biraz daha vurgulamak üzere;

"Beni seven, fakirliği sever"

diye eklerdi.[37] Ne var ki, başkalarına yoksulluğun fazilet olduğunu söylerken kendisi, bu söylediklerinin tersine, varlık edinmekte sakınca bulmamıştır. Medine döneminde çete saldırıları ya da savaşlar yolu ile elde ettiği ganimet mallarından kendisine düşen paylarla oldukça varlıklı ve rahat bir yaşam sürdürmüştür. İslam kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, geniş arazilere, bağ ve hurmalıklara sahip olup bu arazilerinde köleler çalıştırırdı.

– Muhammed'in söylemesine göre yoksulluk başlı başına bir fazilettir; fakat asıl büyük fazilet, yoksulluğu sevinçle karşılayıp mutluluk nedeni saymaktır.

Muhammed, Müslüman kişileri, gönül rızasıyla servet eşitsizliğine boyun eğdirtmek üzere yukarda belirttiklerimizden başka buyruklar da getirmiştir. Bunlardan biri, yoksulluğu fazilet ve zenginliği günâhkarlık bilen şu buyruktur:

36 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.362.
37 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.360.

"Fakirliğin sana geldiğini gördüğün vâkit: -'Hoş geldin ey salihlerin şi'ârı'- diye onu karşıla. Zenginliğin (sana) teveccüh ettiğini gördüğün vâkit: -'İkaabı acele edilmiş bir günahtır'- de..."[38]

[Yani şöyle demek oluyor: "Yosulluğun sana geldiğini gördüğün vakit onu: -'Hoş geldin, Ey dinine bağlı iyi insanların âlameti/işareti'- diye karşıla. Zenginliğin sana yöneldiğini gördüğün vakit: -'İşlenmesi aceleye getirilmiş bir günah-' de..."]

Öte yandan Arapların süs ve ziynet gibi şeylere düşkün olduklarını bildiği için, fakirliği onlara kabul ettirmek üzere;

"Fakirlik mü'min için at'ın yanağındaki dizgin ve alnındaki beyazdan daha üstündür"[39]

şeklinde konuşmuştur. Söylemeye gerek yoktur ki, yoksulluk böylesine fazilet olduğuna göre, Müslüman kişinin yoksulluğu gönül rızasıyla benimsemesi gerekir. Bunu yaptığı takdirde "iyi" bir Müslüman sayılacaktır. Bu konuda Muhammed'in bıraktığı hadislerden biri şöyle:

"Hâline râzı olduğu vâkit fakirden efdâl (iyi) *kimse yoktur... Ey fakirler topluluğu, Allah'ın taksimatına kalbinizden rıza gösteriniz ki, fakirliğin mükâfatını göresiniz. Böyle yapmazsanız mükâfat alamazsınız."*[40]

Bir başka hadisinde de şöyle der:

"Ey fakirler topluluğu... Allah'tan razı olunuz ki, bu sayede fakirlik sevabını almış olasınız; aksi halde alamazsınız."

38 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.362
39 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s361.
40 Ebû Hüreyre'nin rivayeti için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.369.

Ve eğer fakirler böyle davranacak olurlarsa, Tanrı'nın *"güzide"* ve *"efdâl"* (iyi) kulları olarak kıyamet gününe çıkacaklar ve Tanrı orada onlara şöyle konuşacaktır:

> *"Benim hâlis ve güzide kullarım... verdiğime kanaat edip, taksimatıma râzı olan fakir kullarımdır. Onları cennete koyun."*

Bundan dolayıdır ki, yoksulluğu sevinerek, hoşlanarak, mutluluk duyarak kabullenmek, hiç üzülmeden ve kızmaksızın kadere rıza gösterınek gerekir. Çünkü, yine Muhammed'in bildirmesine göre, Tanrı, *"tok gözlü fakirleri sever"* ve onları büyük mükâfatlarla eriştirir.[41]

– *Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, zenginliğe heves etmesinler diye fakirleri "faziletli", zenginleri ise "akılsız" olarak tanımlar.*

Yoksulluğu "fazilet" olarak tanımlamaktan maksat, kuşkusuz ki yoksul sımfların varlıklı sınıflara karşı haset beslemelerini önlemek, husumet duygularını frenlemektir. Ve işte bunu sağlamak maksadıyladır Muhammed, biraz yukarda belirttiğimiz ayetlerden ve buyruklardan başka bir de varlık edinmeyi akılsızlık şeklinde gösteımeye çalışmıştır. Ayşe'nin rivayetine göre şöyle konuşmuştur:

> *"Bu dünya, evi olmayanların evi, malı olmayanların da malıdır. Dünyalığı ancak aklı olmayanlar toplar."*[42]

Yine Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, kıyamet gününde huzuruna fakir olarak çıkanları büyük mükâfatlara kavuşturacaktır; bundan dolayıdır ki fakirliği sevinerek kabullenmek gerektiğini anlatmak için şöyle demiştir:

41 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.379.
42 Tırmızî'den aktaran Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.360.

"Allah'a fakir olarak mülâki ol (ulaş), *zengin olarak mülâki olma... Fakirliğin sana yöneldiğini gördüğün vâkit (onu sevinerek) karşıla; zenginliğin teveccüh ettiğini gördüğün vâkit (onu bir günâh olarak bil)..."*[43]

Her ne kadar Taberânî, *"Yemekten evvel elleri yıkamak yoksulluğu, yemekten sonra yıkamak ise günahları giderir"*[44] şeklinde bir hadis bulunduğunu bildirirse de, bu hadisin daha çok temizlik amacına dayalı olduğu kabul edilir. Yani bu hadisten anlaşılması gereken şey, yemekten önce elleri yıkamakla yoksulluğun giderileceği değil, temiz ellerle iş görülmüş olacağıdır.

– *Muhammed'in söylemesine göre, servet eşitsizliğinin bir diğer nedeni, insanlardan bir kısmının servet edinebilecek "yetenek" ve "yeterlilik" ile yaratılmamış olmalarıdır.*

Her ne kadar servet eşitsizliğini yoksul sınıflara "fazilet" ve "doğal" bir şeymiş gibi kabul ettirmek maksadıyla Muhammed, varlıklı olmayı *"akılsızlık"* olarak gösterse de, bu söylediklerini muhtemelen unutmuşçasma Tanrı'nın bazı kimseleri *"aklen yeterli olmayan"* ve *"karakterce zayıf"* nitelikte yaratıp onları bol rızıktan yoksun kıldığını bildirmiştir.

Gerçekten de, biraz ilerde tekrar değineceğimiz gibi Muhammed, bazı kimselerin, Tanrı tarafından "yeteneksiz" ve "zayıf *karakterde*" olarak yaratıldıklarını, bu nedenle varlık sahibi olabilecek nitelikte (ehliyette) olmadıklarını söylemiş ve bu gibi kimselerin varlık (servet) edinmekten kaçınmaları gerektiğini bildirmiştir. Bu "bazı kişiler", aslında toplumun çoğunluğunu oluşturanlardır.

43 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.358, 360, 362.
44 İbn Abbâs'ın rivayetine göre bir hadis şöyle: *"Yemekten evvel ve sonra elleri yıkamak fakirliği giderir."* Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.360.

Buna karşılık Tanrı, yine Muhammed'in söylemesine göre, kullarından bazılarını da varlık edinebilecek "yetenek ve yeterlilikte" yaratmıştır; bunlar toplumun azınlığını oluşturan kimselerdir. Bu kişilerin başında "peygamberler", "veliler" gibi kimseler vardır. Bundan dolayı, bu gibi kimseler varlık edinmekten kaçınmamalıdırlar.[45]

Bunun böyle olduğunu kanıtlamak maksadıyla İslam kaynakları, Muhammed'in ve Ebû Bekir ile Ömer b. Hattab'ın Bahreyn dönüşü ele geçirdikleri hazineleri örnek verirler. "Peygamber" ya da "Veli" kertesinde bulunan bu kimselerin "kemal mertebesine eriştiklerini", "zayıf katakterde olmadıklarını", bu itibarla mal ve servet edinmekten kaçınmalarını gerektiren bir neden bulunmadığını bildirirler.[46]

VI) İnsanlara Rızk ve Servet Eşitsizliğini Kabul Ettirmenin Diğer Bir Yolu: Cennet Vaatleri

Muhammed'in söylemesine göre Tanrı, bu dünyada az rızk verdiği ve yoksul kıldığı kullarını, zenginlerden çok önce (beş yüz yıl önce) cennetlere alacak, her birini bu ölümsüz cennetlerin başköşelerine yerleştirecektir. O cennetler ki, yiyecek ve içeceklerin en âlâsı ile ve birbirinden güzel bakire kızlarla (hurilerle) doludur; oraya girenler altın kâseler ve bardaklarla bu nimetlere konacaklardır.

Anımsatmakta yarar vardır ki Muhammed, çoğu başarılarını ya korkutmak, ya ganimet ve payeler dağıtmak, ya cennet vaatlerinde bulunmak ya da bu usullerinin hepsini birden kullanmak suretiyle sağlamıştır. Fakat bu usuller içerisinde cennet ni-

45 Bu konudaki hadisler için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.IV., s.356.
46 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.356.

metlerini müjdelemenin pek etkili olduğunu daha ilk anlardan itibaren anlamıştır. Bu nedenledir ki;

> *"Yoksul mü'minler, zenginlerden önce cennete girer, yer, içer ve istifade ederler"*

der ve şöyle eklerdi:

> *"Cennet'e muttâli oldum, halkının çoğunluğunu fakirlerden gördüm. Cehennem'e muttali oldum, ehlinin çoğunluğunu zenginlerden... gördüm."*[47]

Mekke döneminde taraftarlarının büyük çoğunluğu fakirlerden oluştuğu için, onları Medine'ye hicret ettirebilmek maksadıyla;

> *"Muhâcirlerin fâirleri, zenginlerden beşyüz yıl önce cennet'e girecek(lerdir)"*

diye konuşurdu.[48] Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu Muhacirlerin geçimini, Medine'deki taraftarlarının (ki "Ensar" diye bilinir)[49] yardımları sayesinde sağlamaya çalışmıştır. Yardımda bulunacak olanlara cennetteki Kevser havuzunu vaat etmiş ve şöyle demiştir:

> *"Ey Ensar!.. Kevser havuzunda bana kavuşana kadar sabrediniz."*

Onları cennet hayalleriyle sabırlı kılarken, Muhacirlere Bahreyn arazisini dağıtmıştır.[50]

47 Gazali, *age* (1975), c.IV, s.358, 361.
48 Ebû Sâid'in rivayeti için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.III, s.592.
49 Ensâr (ya da "Ansar") Muhammed'i Medine'ye çağıran ve onun hizmetinde bulunanlara verilen addır.
50 Her ne kadar bu dağıtıma Ensâr'ı da davet ettiği ve onların kendi haklarını Muhâcîrin'e terk ettikleri söylenirse de yalandır. Çünkü Üseyd İbn-i Hudayr'ın rivayetine dayalı bir hadisten öğrenmekteyiz ki, yukardaki sözleri Muhammed, Ensâr'dan birinin, *"Yâ Resula'llah! Beni zekât âmili veya bir beldeye vâli ta'yin buyurmaz mısınız? Nasıl ki (Muhacîrlerden Amr İbn-i As'ı) tayin ettiniz"* şeklindeki şikâyeti üzerine söylemiştir.

Hemen ekleyelim ki Muhammed, ömrü boyunca bu tür bir siyaseti izlemekten geri kalmamıştır.

VII) Servet Eşitsizliğini Sürdürmenin Pratik Yolu: Varlıklı Sınıfı, Yoksullara "Sadaka ve Zekât" Vermeye Zorlayıp Yoksul Sınıflarm Başkaldımalarını Önlemek

Rızkın Tanrı'dan gelme olduğunu ve Tanrı'nın, bazı kimselere az ve bazı kimselere de bol rızk dağıttığını söylemek suretiyle Muhammed, toplumdaki servet eşitsizliğine, uhrevi bir temele oturtmuş olmaktaydı. Bu eşitsizliği sürdürmenin, toplum düzenini sağlamak bakımından önemli olduğunu bilmekteydi. Fakat şunu da bilmekteydi ki, bu siyaseti biraz daha başarıyla yürütebilmek için yoksul sınıfları, yoksulluk yüzünden başkaldırmayacak, ayaklanamayacak durumda tutmak gerekir. Söylemeye gerek yoktur ki, açlıktan ölecek duruma düşen bir yoksul sınıf, "mutlu azınlık" sayılan varlıklı sınıf bakımından olduğu kadar, kamu düzeni bakımından da en büyük tehlikedir. Bu itibarla varlıklı sınıfı, belli bir ölçüde yoksullara yardım zorunluğu içerisinde tutmak, hem onlar ve hem de devlet düzeni bakımından koşuldur. İşte bunu sağlamak maksadıyla Muhammed, sadaka ve zekât usulünü, İslamın uygulamaları arasına almıştır. Bu hususu biraz ilerde inceleyeceğiz. Fakat şimdilik Muhammed'in, yoksulluğu fazilet olarak göstermesinin gerçek nedenlerine kısaca göz atalım.

VIII) Yoksulluğu *"Fazilet"* ve Zenginliği *"Müsibet"*miş Gibi Göstermek Suretiyle Muhammed, Güncel Gereksinimler Siyasetini Sürdürür

Yukarda değindiğimiz gibi Muhammed, yoksulluğu *"fazilet"* niteliğinde göstermek suretiyle, kendisi bakımından pek yararlı

bir siyaset izlemiş olmaktaydı. Çünkü bu sayede hem bir yandan taraftarlarını dilediği yönde ve işlerde kullanmak (örneğin Cihat'a sürüklemek) ve hem de, diğer yandan, toplum düzenini sağlamak (örneğin varlıksız sınıfı, varlıklı sınıf bakımından tehlike olmaktan çıkarmak) olasılığını bulmuştur. Gerçekten de;

> *"Benim iki san'atım var: bunları seven beni sevmiş, sevmeyen (beni) sevmemiştir. Bunlar da fakirlik ve cihâd'tır"*

şeklinde konuşurken bu siyasetinin ana hatlarını çizmiş olmaktaydı. Nitekim savaşmaktan pek hoşlanmayan taraftarlarını savaşlara sürükleyebilmek için yeryüzü nimetlerine (mal, mülk, vs. gibi) değer vermenin kötü bir şey olduğunu, asıl zenginliğin cennetlerde sağlanacağını söylerdi. Fakat bunu söylerken savaşlarda ele geçirilen ganimet mallarını (ve esirleri) paylaştırmaktan da geri kalmazdı. Yani taraftarlarına, *"Yeryüzü nimetlerine değer vermeyin"* derken, bu nimetleri "ganimet" payı şeklinde onlara dağıtmakta sakınca bulmazdı.

Öte yandan çeşitli şekillerde ve özellikle savaşlarda elde edilen ganimetlerin paylaşımı sayesinde varlık edinmiş olan azınlığı (ki kendisi de bu sınıfa dahildi), güvenlik ve huzur içinde tutmak (yani varlıksız olan çoğunluğa karşı korumak) gerektiğini, çünkü aksi takdirde toplum düzeni diye bir şey kalmayacağını bilirdi. Yine bilirdi ki, bunu sağlamanın pratik yolu, yoksulluğu fazilet şeklinde tanımlarken, aynı zamanda varlıklı sınıfları, sadaka ve zekât usulleriyle, yoksullara yardımda bulunmaya zorlamaktır.

A) Varlıklı Sınıfı Güvenlik ve Huzur İçerisinde Yaşatmanın Sırrı: Yoksullardan Oluşan Çoğunluğa, Rızk Azlığını "Tanrısal", "Doğal" ve "Fazilet" Şeklinde Tanımlamak

Muhammed, Medine'ye hicret ettikten sonra, çete saldırıları ve savaşlar sayesinde ele geçirdiği ganimet mallarını, belli bir

esasa göre paylaştırma usulünü yerleştirmiştir. Bu usule göre ganimetin beşte biri Tanrı'ya ve elçisine (Muhammed'e), geri kalanı da savaşa katılanlara aittir (bkz. Enfâl Suresi, ayet 41). Bu sayede, Medinelilerden birçoğunun büyük servet edinmelerine vesile olmuştur (bkz. Tevbe Suresi, ayet 75-77).

Bununla beraber bazı hallerde Muhacirleri ya da Ensar'ı fazlasıyla yararlandırır, bazı hallerde de önemli saydığı kişilere, sırf onları kendisine bağlamayabilmek için, savaşa katılmamış olsalar da ganimetten paylar verirdi (ya da katılmış iseler fazladan pay sağlardı).

Ve işte ganimet siyaseti sayesinde, hem kendisini varlık sahibi etmiş ve hem de kendisine yararlı olacaklarını bildiği kişilerin ve zümrelerin varlık edinmelerine vesile olmuştur. Her ne kadar halk yığınlarına, *"Sana fakirliğin yöneldiğini gördüğün vâkit -'Hoş geldin-' de"* diyerek fakirliğin fazilet olduğunu söylese de, belli bir zümrenin alabildiğine varlık edinmesine ses çıkarmamıştır. Ses çıkarmak şöyle dursun, onlara, varlık sahibi olmaktan asla kaçınmamalarını bildirmiştir. Bu kişiler, Muhammed'in değerlemesine göre, güya "kemale ermiş kişilerdir" ve bu nedenle servet edinebilirler. Bu konuda İmam Gazalî şöyle der:

> *"Peygamberler ve velîleri dışında kalanlar zayıf kimselerdir. Bu itibarla onların mal ve servetten kaçınmaları gerekir. Oysa ki zayıf olmayanların mal ve servet (edinmekten) kaçınmaları doğru değildir."*[51]

Bunu söylerken Gazalî, Muhammed zamanında Ebü Bekir ve Ömer gibi ileri gelenlerin büyük miktarda servet edinmekten kaçınmadıklarını örnek olarak verir ve şöyle der:

51 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.356.

"Bahreyn dönüşünde (Peygamber'e), sonra Ebû Bekir ve Ömer'e... dünyanın hazineleri arzedildi. Onlar bunları kabul ettiler ve yerlerine koydular; (bu servetten) kaçmadılar. Çünkü onlara göre mal, servet, altun ve gümüş ile su (eşittir). Verilen serveti kabul edenlere gelince, bunlar nispeten zayıf kimselerdir (ve mal kendilerini meşgul eder korkusu ile ona yaklaşmamışlardır). Binaenaleyh bu gibi kimseler hakkında maldan kaçmak bir kemâldir. Bütün mahlukâtın hükmü böyledir. Çünkü peygamberler ve velîler hariç, hepsi zayıf kimselerdir. Veyâ kemâl mertebesine erişmemişlerdir. Ancak örnek olmak için daha zayıflar derecesine inmişlerdir. Çünkü o kemâl mertebesine yükselemeyenler, onları örnek kabul ederler. Onların servetten kaç(malarını) görüp onlar da kaçmamaya kalkışsa(lar) tehlikeye düşerlerdi. Bunun için onların seviyesine iner ve onların haline uygun bir şekilde örnek olurlar ve bu sebeble maldan kaçınırlar."[52]

Daha başka bir deyimle, mal ve servetten kaçınmak "zayıf" yaratılmış ya da "kemale ermemiş" kimseler için gereklidir; buna karşılık "peygamber" ya da "Veli" durumunda olan kimseler (yani "Ermiş", "Amir", "Halinden sorumlu olan", vs. gibi kimseler) için (mal ve servet edinmekten kaçınmak diye bir şey) söz konusu olamaz.

Ve işte bundan dolayıdır ki, mal ve servetten yoksun olan insanları kıskandırmamak (ve onların husumetine uğramamak) için, varlıklı olan sınıflar, sanki maldan kaçınıyorlarmış gibi görünmelidirler. Fakat görünürlerken mal ve servet edinmekten geri kalmamalıdırlar.

52 Gazalî, *age* (1975), c.IV, s.356.

Ve yine bundan dolayıdır ki, başta Muhammed olmak üzere, ona yakın olan çevreler, mal ve servet edinmek hususunda yukardaki formülü izlemişlerdir. Bunlar arasında, ilk başlarda varlıksız iken, çeşitli savaşlara katılıp ganimet paylaşımı sayesinde buyük servet edinenler çoktur. Hepsi de servet edinmekten kaçınıyorınuş gibi görünmüşlerdir. Nice örnekler arasında Kureyşli el-Zubeyr bin el-Evvan gibi ya da İbn Sa'd Talha b. Übeyd Allah ya da Haddab gibi ünlü kimseler vardır.[53]

B) Muhammed "Dünya Varlığı Kötüdür, Yoksulluk Fazilettir" Diye Konuşmakla Beraber, Kendisine Yararlı Olacağını Bildiği Kişileri (Örneğin "Müellefetü'l-Kulub"u) Varlık Sahibi Kılmaktan Geri Kalmaz

Yeryüzü dünyasında varlık edinmenin kötü olduğunu her vesileyle söylemekten usanmayan Muhammed, kendisi için yararlı olabilecek kişileri varlık sahibi kılmaktan geri kalmazdı. *"Müellefetü'l-Kulub"* diye bilinen kimseler bu konuda verilebilecek bir örnektir.

Daha önce de sözünü ettiğimiz *"Müellefetü'l-Kulub"* deyimi, *"gönülleri İslama ısındırılan"* kimseler için kullanılmıştır. Bu kişiler arasında Ebû Süfyân gibi, ya da Avf oğlu Mâlik gibi, ya da Ümeyye oğlu Safvan, ya da Hişâm oğlu Hars gibi ünlü kimseler vardır. Bunlardan çoğu evvelce Muhammed'e kafa tutmuş kimselerdir. Bununla beraber, Muhammed'in giderek güçlenmesi nedeniyle yenik duruma düşmüş olan kimselerdi. Onları yok etmektense kendisine minnettar kılıp yararlanmak maksadıyla

53 Bu konuda İbn Sa'd'ın *Tabakat* ve İbn-i İshak'ın *Siyer* adlı kitapları başta olmak üzere Arap kaynaklarının pek çoğunda bilgi vardır. Ayrıca benim, *Teokratik Devlet Anlayışından, Demokratik Devlet Anlayışına* (Kaynak Yayınları) adlı kitabıma bakınız.

Muhammed, savaşta elde ettiği ganimet mallarından onlara paylar vermiştir.[54]

Öte yandan bazı kimselerin varlık sahibi olmalarına vesile olup onlardan "sadaka" adıyla gelir sağlamaya çalıştığı da görülmüştür. Salebe İbn-i Hatîb olayı bunun ilginç örneklerinden biridir. Bu zat, günlerden bir gün Muhammed'in yanına giderek;

> *"(Madem ki Tanrı dilediği gibi rızık dağıtıyor ve madem ki sen onun peygamberisin, o halde) Tanrı'ya söyle de beni varlıklı yapsın"*

der. Muhammed'i ikna edebilmek için;

> *"(Eğer Tanrı beni varlıklı kılacak olursa) sana sadaka veririm"*

diye ekler. Onu hoşnut etmek maksadıyla Muhammed, Tanrı'dan duacı olacağını bildirir. Aradan zaman geçer, fakat Tanrı'dan pek ses çıkmaz. Bu arada Salebe Ibn-i Hatîb, kendi çalışmaları, kendi alınteri sayesinde mal ve para sahibi olur. Bunu öğrenen Muhammed, adamlarını göndererek Salebe'den sadaka vermesini ister. Fakat Salebe adamları geri çevirir; çevirirken de onlara, bütün varlığını, Muhammed'in Tanrı'ya dua etmesi nedeniyle değil, kendi gayret ve çabalarıyla elde etmiş olduğunu ve bu nedenle kendisinden istenilen şeyin "sadaka" değil "haraç" sayılacağını söyleyerek Muhammed'e sadaka vermek zorunluğunda bulunmadığını bildirir. Bunu haber alan Muhammed hiddetlenir ve Tanrı'nın gazaba geldiğini ve şu ayeti gönderdiğini söyler:

54 Bu konudaki hadisler için bkz. *Sahih-i Buharî Muhtasarı*... (c.VIII, hadis no. 1296. 1299-1303). Ayrıca Tırmizî ve Ahmed İbn Hanbel ve diğer kaynaklar için bkz. T. Dursun, *Din Bu-I*, Kaynak Yayınları, 3. basım, 1990, s.71-77.

"Aralarında: -'Allah bize bol nîmetinden verecek olursa and olsun ki sadaka vereceğiz...'- diye O'na and verenler vardır. Allah onlara bol nîmetinden verince cimrilik ettiler, yüz çevirdiler. Zaten dönektirler. Alah'a verdikleri sözden caydıkları ve yalancı oldukları için O'nunla karşılaşacakları güne kadar Allah kalblerine nifâk soktu..." (Tevbe Suresi, ayet 75-77.)[55]

Görülüyor ki Muhammed, sadaka vermedi diye Salebe'yi, Tanrı'mn gazabına uğramış gibi gösterirken, aynı zamanda Tanrı'yı, sanki Salebe'nin kalbine "nifak" yerine "cömertlik" sokamazmış gibi, hani sanki kötü niyetliymiş gibi tanımlamıştır. Fakat bununla da kalmamış, bir de Tanrı'yı, sanki sadakaları dilediği şekilde ve dilediği kimselere veremezmiş de bunu ancak kullarından beklermiş gibi bir duruma düşürmüştür.

IX) Varlıklı Sınıfı, Yoksullar Çoğunluğunun Hasedinden ve Saldırısından Koruyup Güvenlik ve Huzur İçinde Yaşatma Siyasetinin Bir Başka Uygulanış Şekli: "Sadaka ve Zekât Sistemi"

Daha önce de belirttiğimiz gibi, halkın çoğunluğunun varlıksız oluşu, kuşkusuz ki varlık sahibi azınlık için devamlı bir tehlikeydi. Fakirliği Tanrı emriymiş gibi göstermek ya da "fazilet" kılığına bürümek suretiyle ya da cennet vaatleriyle, bu tehlikeyi önlemek yeterli değildi. Bütün bunlar yanında, bir de yoksul sınıfların açlıktan ölecek duruma düşüp ayaklanması ihtimallerini hesaplamak gerekirdi. Bunu sağlamak maksadıyla Muhammed,

55 Bu konudaki bilgi hadisleri, Beyzevî'nin, Tevbe Suresi'nin 75-77. ayetleriyle ilgili yorumlarında bulmak mümkündür.

varlık sahibi olanları, cömert davranmaya, yani fakirlere yardımda bulunmaya zorlamaktan başka, bir de mal ve servete karşı işlenen suçları şiddetli cezalara bağlamak (örneğin hırsızlık yapanın bileğini kestirtmek) suretiyle çeşitli çözüm yolları aramıştır.

A) Varlıksız Sınıfın Açlıktan Ölmeyecek Durumda Kalmasını Sağlamak Suretiyle Varlıklı Sınıfı Huzur İçinde Tutma Siyaseti

Daha yukarda da belirttiğimiz gibi, varlıksız sınıfların açlıktan ölecek duruma düşmesi varlık sahibi sınıflar bakımından büyük bir tehlikedir. Bu durumda kalan insanların hırsızlık yolu ile ya da ayaklanmak suretiyle varlıklı sınıfa karşı zararlı olması pek olasıdır. Varlıklı olanlar, açlık içinde kıvranan insanların halinden anlamadıkları için, bu tehlikeyi çoğu kez fark etmezler. Bundan dolayı Muhammed, kendisinin de dahil bulunduğu varlıklı sınıfı, sadaka ve zekât yolu ile varlıksız sınıflara yardımda bulunmaya zorlamıştır.

1) "Sadaka" ve "zekât" sistemi, servet eşitsizliğini sürdürmek ve aynı zamanda yoksul sınıfları minnet altında tutmak bakımından önemli sayılır.

Muhammed, varlık sahibi olanları, sadaka ve zekât vermeye zorlayarak hem bir yandan yoksul sınıfı doyurup hoşnut etmeye ve böylece varlıklı sınıfa karşı tehlike olmaktan çıkarmaya çalışırken, hem de yoksullar çoğunluğu olan halk yığınlarını hoşnut edip kendisine minnettar kılmış oluyordu. Bundan dolayı, huzuruna çıkıp kendisiyle konuşmak isteyen kişilere, her şeyden önce sadaka verme koşulunu uygulardı. Bu maksatla Kur'an'a koyduğu ayetlerden biri şöyle:

> *"Ey İnananlar! Peygamberle hususî olarak konuşacağınızda, bu konuşmanızdan önce fakirlere sadaka veriniz. Bu si-*

zin daha iyi ve daha arı olmanız içindir." (Mücâdele Suresi, ayet 12.)

Ne var ki, sadaka verme zorunluğu, varlıklı sınıf arasında tedirginlik ve hoşnutsuzluk yaratmıştır. Oysa ki, varlıklı sınıfın desteği Muhammed bakımından çok önemliydi. Ve işte onların desteğinden yoksun kalacağını anladığı için, sadaka verme zorunluğunu yumuşatmak maksadıyla Kur'an'a şu ayeti eklemiştir:

"Eğer sadaka verecek bir şey bulamazsanız üzülmeyiniz. Allah şüphesiz bağışlayandır..." (Mücâdele Suresi, ayet 12.)

Fakat bunu da yeterli bulmamış, bir de ayrıca "tevbe" etmenin işe yarayacağını anlatmak üzere şu ayeti eklemiştir:

"Hususî konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki bunu yerine getirmediniz? Ama Allah tevbenizi kabul etmiştir." (Mücâdele Suresi, ayet 13.)

Başka bir deyimle, varlıklı sınıfın desteğini korumayı, fakirler sınıfını hoşnut kılmak kadar, hatta daha da önemli görmüştür.

2) Tamahkârlığın "kötü bir şey" ve cömertliğin "fazilet" olduğunu söylerken, varlıklı sınıfın günlük gereksinimlerini koruma siyasetini güder.

Daha önce de değindiğimiz gibi, Muhammed'in söylemesine göre yoksullar, varlık sahibi olmaya özenmemelidirler; onlar için "faziletli" olmak ancak bu şekilde mümkündür. Yoksul kişilerin servet edinmeye heves etmemeleri ya da servet peşinde koşmamaları için;

"Yoksulluk korkusu ile ömrünü servet toplamak peşinde harcamak fakirliktir"

derdi. Buna karşılık, varlıklı olanların da sadaka vererek cömertçe davranmaları gerektiğini belirtir, onlar için "fazilet" sahibi olmanın bu yoldan sağlanabileceğini söylerdi. Daha başka bir deyimle, yoksulların ölmeyecek şekilde yaşabilmelerinin sağlanmasını bir bakıma varlık sahibi olanlara bırakmış gibiydi:

"Bol yemek yedirmek... mağfireti gerektiren sebeblerdendir"

derdi. Derken de varlıklı kişileri cömert davranışlara çağırırdı. Örneğin:

"Amellerin faziletlisi cömertliktir"

derken cömertliği;

"Cennet ağaçlarından bir ağaçtır"

şeklinde tanımlar ve;

"Allah cömertliği sever"

diye eklerdi.[56] Ancak yine tekrar edelim ki, "cömertlik" denen şeyi o, sadece yoksul sınıfları, varlıklı sınıflar için ve dolayısıyla mevcut düzen için tehlike olmaktan çıkarmak maksadıyla önemli bulurdu.

Öte yandan sadaka istemeyi, yoksul kişiler için bir tür hak şekline sokmuştu. Yani fakir bir kimse, zengin bir kimseye gidip *"Benim sadakamı ver"* diyebilecekti. Bununla beraber bu hakkı mümkün olduğu kadar sınırlamak maksadıyla şöyle demiştir:

"Sizden birinizin, urganını alıp arkasına dağdan odun yüklenerek getirmesi, ve satıp geçinmesi, bir zengine gelip sadaka istemesinden çok daha hayırlıdır."[57]

56 Bu hadisler için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.III, s.540 vd.
57 *Sahih-i Buharî Muhtasarı*..., c.V, s.95; ayrıca bkz. s.260, hadis no.731.

Bunu derken bir de şunu eklerdi: Geçimini sağlayabilecek miktarda malı varken sadaka isteyen kimseler, esas itibarıyla yüzsüz kimselerdir ve onların yüzsüzlükleri kıyamet gününde suratlarına vurulacaktır.[58]

Dikkat edilecek olursa dilenmeyi ya da varlıklı olan kimselerden yersiz yere sadaka istemeyi önlemeye matuf imiş gibi görünen yukardaki hükümler, insan varlığının kişisel gelişmesi bakımından olumlu nitelikte değil. Çünkü kişiyi, geçimini sağlasın diye varlıklının inayetine terk etmek, onu kendi kişiliğinden fedakârlığa zorlamak demektir.

Oysa yapılacak şey, yoksul kimseleri, varlıkh olanlardan sadaka bekler ya da dilenir durumlarda bırakmak değil, çalışma olasılığına kavuşturmaktır. Yok eğer çalışabilecek yeterlikte değilseler, onları devletin koruması altına almak gerekir. Ancak bu yoldan, yani çalışmak suretiyle kişi, insan şahsiyetinin haysiyetine sahip olarak, kendi emeğinin ürünü ile yaşama ihtiyacı içerisinde, yaratıcı zekâya kavuşur.

3) Başkasının servetine göz dikmek ya da onu serveti nedeniyle huzursuz etmek suçların en büyüğü:

Her türlü eşitsizliği ve bu arada servet eşitsizliğini ayakta tutabilmek için şeriatın öngördüğü bir taktik de, *"eşitliğe özlem"* duygusunu yok etmektir. Bunun için kişilerdeki "hasret", "haset" ya da "kıskançlık" gibi duyguları frenlemek gerekirdi. Nitekim Muhammed, Tanrı'dan vahiy geldi diyerek Kur'an'a şu tür ayetler koymuştur:

> *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin.... Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir."* (Nisâ Suresi, ayet 32.)

58 *Sahih-i Buhari Muhtasarı...*, c.V, s.261.

Bununla anlatmak istediği şudur: Tanrı her kuluna belli bir "kabiliyet" ve "çalışma yeteneği" verir ve nimetlerini de buna göre dağıtır. Üstün yeteneklerle yarattığı kullarına fazla nimet (bol rızk) verir, az yeteneklerle yarattığı kullarına da az nimet (az rızk) verir. Bu itibarla hiç kimse, bir başkasında olana göz dikmemeli, onun hasretini çekmemelidir; eğer özlem duyuyor ise onu Tanrı'nın lütfundan istemelidir.

Muhammed'in en fazla değer verdiği kimselerden biri olan Ömer b. Hattab;

"Kimsenin servetine göz dikmemek zenginliktir"[59]

diyerek fakirleri zenginlere haset eder durumlardan çıkarmak isterdi. Kuşkusuz ki, bu pek sembolik bir yol idi. Muhammed, bunu bildiği için mala karşı suç işlemeyi, en şiddetli ceza usulleriyle önleme yoluna gitmiştir. Çünkü, varlıksız sınıfın, varlıklının malına göz dikmesini önleyebilmek için şiddetli cezai usullere başvurmak gerekir. Ve bunu sağlamaya matuf hükümleri o, *"Hırsızın bileği kesilir"* şeklinde çok aşırı ve çok insafsız usullere bağlamıştır. Kur'an'a koyduğu hüküm şöyle:

> *"Erkek hırsız(ın) ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir cezâ olarak ellerini kesiniz."*
> (Mâide Suresi, ayet 36.)

Ne var ki böylesine insafsız bir cezanın, ceza sisteminden beklenen olumlu sonucu sağlaması mümkün değildir. Çünkü bir kere bu sistem, "suç" ile "ceza" arasındaki dengeyi göz ardı etmiştir. Öte yandan bileği kesilen kimse, çalışıp geçimini sağlama olasılığından yoksun bırakılmış olur. Yaşamını sürdürebilmek için hırsızlık ya da haydutluktan başka yapabileceği bir şey

59 Ömer'in bu sözleri için bkz. Gazalî, *age* (1975), c.III, s.531.

yoktur. Denilebilir ki, "hırsızlık" gibi mala karşı suç niteliğindeki eylemler için uygulanan el kesme cezası, İslam şeriatının izlediği "ekonomik eşitsizlik" siyasetinin simgelerinden biridir.

ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ

Cenevre (İsviçre) Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden "La Responsabilité Politique Ministérielle et la Chambre des Lord (Bakanların Siyasi Sorumlulukları ve Lord'lar Kamarası)" adlı çalışmasıyla "Hukuk Doktoru" unvanını alan Prof. Dr. İlhan Arsel, otuz yıllık bir süre boyunca Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Anayasa Hukuku dersleri verdi. 1955 yılında, Ankara Üniversitesi ile New York Üniversitesi arasında yapılan "Öğretim Üyesi Mübadelesi" sözleşmesi gereğince 1955-1956 öğretim yılında "School of Public Administration and Social Services"te çalıştı. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden az önce, o zamanlar iktidarda bulunan Demokrat Parti'nin Türkiye'yi şeriat felaketine sürükleyen tutumu nedeniyle öğrencilerine, *"Bu ülkede artık Anayasa Hukuku öğretimi yapılamaz!"* diyerek derslerini kesti. İhtilal'den sonra yeni bir "Anayasa Ön Tasarısı" hazırlamakla görevlendirilen Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın başkanlığındaki on kişilik "İstanbul Komisyonu"na atandı. Az sonra "Kurucu Meclis Ön Tasarısı"nı hazırlamak üzere kurulan beş kişilik bilim komisyonuna üye seçildi. 1966 yılında, ders vermekte bulunduğu Ankara Polis Enstitüsü'nden istifa etti; istifa nedeni, Enstitü yöneticilerinin iki öğrenciyi, fikir özgürlüğünden yoksun eder nitelikteki kararlarını protesto etmekti. 1966 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Senatosu'na "Kontenjan Senatörü" olarak atandı.

1969 yılında, Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki görevinden istifa etti; bu kez istifa nedeni, üniversite öğretim üyelerinden pek çoğunun, top-

lum sorunları karşısındaki susmuşluklarını ve ülkenin şeirat karanlığına sürüklenmesine karşı nemelazımcılıklarını protesto etmekti.

Üniversiteden ayrıldıktan sonra, merkezi New York (ABD) olan "Inter-University Assoc" adlı kuruluşta danışman (Senior Consultant) olarak görevlendirildi ve bu kuruluşun yayımladığı "Constitutions of the Countries of the World (Dünya Ülkeleri Anayasaları)" adlı çalışmalara katıldı; 20 ciltlik bu yayınların "Türkiye" ve "Belçika" bölümlerini hazırladı (1971 itibariyle).

Prof. Dr. İlhan Arsel, İslam şeriatını akılcı eleştiriden geçiren ve serbest düşüncenin öncülüğünü yapan yayımlarıyla tanınıyor.

Yazarın Kaynak Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları şunlardır:

Arap Milliyetçiliği ve Türkler; Şeriat ve Kadın; Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları: Din Adamları; Biz Profesörler; Aydın ve "Aydın"; Şeriat Devleti'nden Laik Cumhuriyet'e; Diyanet'e Cevap; Turan Dursun'a Mektuplar; Müslümanlık Sınavı; Şeriat ve Kölelik; Şeriat'tan Kıssa'lar 1; Şeriat'tan Kıssa'lar 2; İslama Göre Diğer Dinler; Kur'an'daki Kitaplılar; Tevrat ve İncil'in Eleştirisi; Kur'an'ın Eleştirisi 1; Kur'an'ın Eleştirisi 2; Kur'an'ın Eleştirisi 3; Muhammed'e Göre Muhammed; Şeriat, İnsan ve Akıl; Cahiliyye.